

farmer

РЪКОВОДСТВО #6

Зелен растеж в рибарските райони на Европа

Съдържание

Списък на съкращенията	3	D. Различни пътища към зелен растеж	29
Увод.....	5	D.1. Екосистемни услуги на местно ниво и свързаните с тях заплахи/възможности..	29
A. Въведение	6	D.2. Създаване и поддържане на жизнеспособна „екосистема от потребители“	31
B. Околната среда в европейските рибарски райони	9	D.3. Комбиниране на екологичната и икономическата стойност на защитените екосистеми.....	35
B.1. МИРГ: катализатори на зелен растеж в Европа	9	D.4. Подпомагане на прехода към по-устойчив рибарски сектор.....	41
B.2. Екологични предизвикателства във водните екосистеми	10	D.5. Насърчаване на сини/зелени иновации	44
B.3. МИРГ и рибарските общности в контекста на реформата на Общата политика за рибарство (ОПР) и нейните цели, свързани с околната среда	13	D.6. Отключване на потенциала на възобновяемата енергия в рибарските райони.....	47
C. Околната среда като основа за икономическо развитие	16	E. Заключение.....	54
C.1. Околната среда като доставчик на услуги на местните райони:.....	16		
C.2. Оценка на екологичния капитал: измерване на икономическата стойност на околната среда	21		

Снимки:

(корица, от ляво надясно) FARNET/Serge Gomes da Silva, FLAG Thessaloniki – Greece, FLAG Thessaloniki – Greece, IPMA – I.P. – Portugal, FLAG Alsunga-Kuldiga-Skrunda – Latvia, Stephen Appleby – Brown & May Marine Ltd. – UK

Сътрудници:

Gilles van de Walle, Serge Gomes da Silva, Carlos de la Paz, Eamon O'Hara

Сътрудници:

Urszula Budzich-Szukala, Monica Burch, Paul Soto, John Grieve, Eamon O'Hara, Gilles van de Walle, Serge Gomes da Silva, Susan Grieve

Печат:

DevNet geie (AEIDL/Grupo Alba)/Kaligram

Редактор: Европейска комисия, Генерална дирекция „Морско дело и рибарство“, Генерален директор

Отказ от отговорност: Въпреки че Генерална дирекция „Морско дело и Рибарство“ носи отговорност за цялостното създаване на тази публикация, тя не носи отговорност за точността, съдържанието или становищата, изразени в отделните статии. Освен ако не е предвидено друго, Европейската комисия не приема и не одобрява по какъвто и да било начин всяко становище, съдържащо се в тази публикация, а твърденията не трябва да се считат за твърдения на Комисията или на Генералната дирекция „Морско дело и Рибарство“. Европейската комисия не гарантира точността на данните, съдържащи се в тази публикация. Европейската комисия или което и да било лице, действащо от нейно име, не поемат отговорност за тяхната употреба.

© Европейски съюз, 2013 г.

Отпечатано в Белгия на рециклирана хартия.

Списък на съкращенията

ОПР	Обща политика за рибарството	ИУКЗ	Интегрирано управление на крайбрежните зони
CRPMEM	Регионален комитет за морски риболов и аквакултури (Comité Régional des Pêches Maritimes et des Elevages Marins)	ИСУ	Интегрирана система за управление
ЕАОС	Европейска агенция за околна среда	IUCN	Световен съюз за защита на природата
ЕФР	Европейски фонд за рибарство (и неговият вероятен наследник, Европейският фонд за морско дело и рибарство, ЕФМДР)	МНП	Морски национален парк
СУОСО	Схема за управление по околна среда и одитиране	МЗТ	Морска защитена територия
ЕФРР	Европейски фонд за регионално развитие	ДЧ	Държава членка
ФАО	Организация по прехрана и земеделие на ООН	РДМС	Рамкова директива за морска стратегия
FLAG	Местна инициативна рибарска група(и)	МУУ	Максимален устойчив улов
РП 7	Седма рамкова програма за научни изследвания на ЕС	СТС	Специални територии за съхранение
БВП	Брутен вътрешен продукт	ТЗО	Територии от значение за Общността
		СЗТ	Специални защитени територии
		ИЕБ	Икономика на екосистемите и биоразнообразието
		UNEP	Програма на ООН за околната среда
		ИУКЗ	Интегрирано управление на крайбрежните зони

Увод

Стремежът към икономически растеж и по-добро качество на живот е естествен инстинкт за човечеството, но той вече не може да се осъществява отделно от околната среда, от която той зависи. Благодарение на технологичните и медицинските нововъведения, темпото на човешкото развитие се увеличава прогресивно от края на Втората световна война. Населението на Земята сега е 7 милиарда души, а в края на Втората световна война то е било едва 2,5 милиарда души. Този бърз растеж на населението упражнява безпрецедентен натиск върху нашите природни ресурси и днес има спешна нужда да се признае ключовата роля на природата в поддържането на нашата цивилизация.

Чрез повишената сложност на каналите за дистрибуция и производствените процеси (трудно е да си представим, че супермаркетите или пластмасовите контейнери не са съществували преди 60 години), ние постепенно сме загубили нашето непосредствено възприятие за услугите, предоставяни от околната среда, и оттам за тяхното значение. В много случаи например ние не знаем какъв е произходът

на рибата, която купуваме, дали е отгледана в рибовъдни стопанства или е дива, или дали е произведена/уловена по устойчив начин.

Но екосистемите продължават да бъдат в центъра на всички човешки дейности. Без добре функциониращи морски екосистеми например рибните запаси биха се изчерпали неизбежно и отглеждането на риба би било невъзможно. Следователно има спешна нужда човекът да се върне към природата, за да се гарантира, че по-нататъшното развитие се случва по устойчив начин и не застрашава благополучието на бъдещите поколения, независимо дали рибари, или неопитни моряци.

Надяваме се, че настоящото ръководство ще предложи някои насоки, размисли и идеи, които ще вдъхновят и мотивират местните инициативни рибарски групи (МИРГ) да постигат целите си като движеща сила на устойчивото развитие на европейските рибарски райони.

„Ние фундаментално зависим от природните системи и ресурси за нашето съществуване и развитие. Нашите усилия да победим бедността и да постигнем устойчиво развитие ще бъдат напразни, ако деградацията на околната среда и изчерпването на природните ресурси продължават с неотслабваща сила. На държавно ниво, националните стратегии трябва да включват инвестиции в подобряване на управлението на околната среда и в извършване на структурни промени, необходими за устойчивостта на околната среда“.¹

Кофи Анан, бивш генерален секретар на ООН

¹ Кофи Анан, „При по-голяма свобода“, Доклад на генералния секретар на ООН за решението на държавните глави и правителствените ръководители през септември 2005 г., Раздел D. „Осигуряване на устойчивост на околната среда“, точка 57.

А. Въведение

Реки, езера, влажни зони, речни устия, морета и океани... Сладководните и морските среди са сред най-продуктивните и атрактивни екосистеми на планетата: около 40% от населението на ЕС вече живее в рамките на 50 км от брега² и това число се увеличава, което води до безпрецедентно търсене на земи, както и до упражняване на все по-силен натиск върху крайбрежните екосистеми. Изчислено е, че в световен мащаб крайбрежните местообитания съставляват около една трета от цялата биологична продуктивност в морска среда³, а естуарните екосистеми (т.е. солени блата, морски водорасли, мангрови гори) са сред най-производителните региони на планетата. Същевременно сладководните екосистеми също поддържат несравнимо изобилие от видове, но те са дори още по-застрашени, като скоростта им на изчезване е 15 пъти по-голяма в сравнение с морската среда⁴.

Затова обществото трябва да намери баланс между опазването на околната среда и улесняването на различните начини на използване на тези райони, независимо дали е за осигуряване на храна, жилищно или промишлено строителство, рекреационни дейности, или като източници на чиста енергия. Нужни са нови форми на управление (понякога вдъхновени от стари принципи), за да се балансират тези дейности със съхраняването на комплексната система, която прави всичко това възможно:

околната среда и екосистемните услуги, които тя предоставя чрез своето биоразнообразие и физическите и културни елементи, които поддържа.

На границата между земната и водната среда, рибарските райони споделят както потенциала на двата свята, така и техните заплахи. В качеството си на най-богати, най-разнообразни и търсени територии за човешки дейности, тези райони представляват огромно предизвикателство за постигане на устойчиво социално и икономическо развитие.

В този контекст, а също и майки предвид бъдещите предизвикателства по отношение на морските ресурси, изменението на климата, както и непрекъснатото растящите потребности на човешките популации, крайбрежните райони и рибарските общности се нуждаят от ясна визия за устойчиво бъдеще. „Европа 2020“ (вж. карето по-долу) е общата стратегия, която предоставя тази визия на европейско ниво, като фондове със съвместно управление, какъвто е Европейският фонд за рибарство (ЕФР), са инструменти, които могат да бъдат използвани за превръщане на тази визия в реалност. В рамките на ЕФР, Ос 4 е инструмент, насочен към устойчивото развитие на рибарските райони, а оттам и един от инструментите, които местните общности могат да използват при своя преход към по-устойчиво бъдеще.

² http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-10-038/EN/KS-SF-10-038-EN.PDF

³ <http://www.epa.gov/bioiweb1/aquatic/marine.html>

⁴ „Сладката вода: жизненоважен източник“ — Доклад на Conservation International: https://learning.conservation.org/SouthAmericaEcosystemServices/Documents/ES%20Articles%20and%20Documents/CI_Freshwater_Factsheet.pdf

Информационно каре 1 • „Европа 2020“: Стратегията на ЕС за растеж за следващото десетилетие

ЕС си е поставил за цел да направи икономиката си интелигентна, устойчива и приобщаваща. Тези три взаимно подсилващи се приоритети трябва да помогнат на ЕС и държавите членки (ДЧ) да постигнат високи нива на заетост, производителност и социално сближаване. По отношение на околната среда в стратегията са залегнали следните цели:

- > намаляване на емисиите на парникови газове с 20%;
- > добиване на 20% от енергията от възобновяеми енергийни източници;
- > увеличаване на енергийната ефективност с 20%.

Съюзът си е поставил пет амбициозни цели относно заетостта, иновациите, образованието, социалното включване и климата/ енергията, които трябва да бъдат постигнати до 2020 г. Във всяка от тези области държавите членки са приели свои национални цели. Конкретни действия на равнище ЕС и на национално равнище подкрепят стратегията, което изисква от европейските граждани да се учат, да участват и да се възползват от ежедневните аспекти на устойчивия растеж.

Следните приоритети на стратегията „Европа 2020“ за устойчив растеж трябва следователно, да бъдат основните акценти на местните стратегии, както по време на фазата на тяхното разработване, така и по време на анализа и подбора на проекти.

Устойчив растеж в контекста на стратегията „Европа 2020“ означава:

- > изграждане на по-конкурентоспособна нисковъглеродна икономика, в която ресурсите се използват по ефикасен и устойчив начин;
- > опазване на околната среда, намаляване на емисиите и предотвратяване на загубата на биоразнообразие;
- > възползване от водещата позиция на Европа в разработването на нови зелени технологии и производствени методи;
- > използване на мрежи в европейски мащаб за предоставяне на допълнително конкурентно предимство на предприятията (особено на малките производители);
- > подобряване на условията за бизнес, особено за малките и средни предприятия;
- > помагане на потребителите да правят добре осведомен избор.

http://ec.europa.eu/europe2020/index_bg.htm

Настоящото ръководство е разделено на няколко раздела (Фигура 1): Раздел В има за цел да даде информация относно **екологичните предизвикателства пред районите в ЕС**, със специален акцент върху изменението на климата и неговото потенциално въздействие върху рибарските райони в ЕС; Раздел С акцентира върху **централната роля на околната среда** в основата на устойчивото развитие и запознава читателя с основни понятия като екосистемни

услуги и екологична оценка; Раздел D е фокусиран върху някои от **пътищата, които МИРГ могат да следват**, за да генерират зелен растеж в своите райони.

Наясно сме, че последният раздел вероятно ще бъде най-интересен за онези, които участват в ежедневната работа на МИРГ. Наистина, този раздел представя казуси и акцентира върху потенциални области

за действие, които ще бъдат от по-голямо практическо, отколкото концептуално значение. И все пак, част В и част С са важни, тъй като помагат на читателя да разбере някои от основните понятия и да се възползва по-пълно от възможностите за местно развитие, свързани с околната среда. В тази връзка,

ние включихме в част D препратки към ключовите понятия, представени в началото на документа, и насърчаваме читателя да се ориентира в документа, като използва тези концептуални отправни точки. В края на всеки раздел ние също така сме обобщили представените основни точки.

Фигура 1. Как различните раздели на ръководството са свързани един с друг

В. Околната среда в европейските рибарски райони

В.1. МИРГ: катализатори на зелен растеж в Европа

Няма универсално определение за зелен растеж. За целите на настоящото ръководство ние предлагаме зеленият растеж да се разглежда по начина, по който той е свързан с целите на „Европа 2020“ (вж. Информационно каре 1 за повече информация за Европа 2020). Ние ще разглеждаме зеления растеж като интелигентен, приобщаващ и устойчив растеж, който разчита най-вече на околната среда за своето развитие.

В ситуация, в която старите решения не са в състояние да дадат отговори на социалните и икономическите предизвикателства, пред които е изправена Европа, новите взаимоотношения между икономиката и околната среда трябва да се укрепват. Екологосъобразните сектори са изключително важни за икономиката на ЕС. Г-жа Кони Хедегард, европейски комисар за действията по климата⁵, посочва, че в тези производства пряко са заети около 3,4 милиона души, като те съставляват около 2,2% от брутния вътрешен продукт на Европа (БВП). Това включва повече работни места, отколкото във фармацевтичната или космическата индустрия.

Както бе посочено в съобщението на Европейската комисия *„Към възстановяване на работни места“*: *„Ръстът на работни места в зелената икономика е позитивен по време на рецесията и се предвижда този растеж да продължи. Само в секторите на енергийната ефективност и възобновяемата енергия биха могли да бъдат създадени 5 милиона работни места до 2020 г.“*⁶. Освен това се изчислява,

че всяко пряко работно място в екологосъобразните производства в Европа може да създаде между 1,3 и 1,9 непреки работни места.

Крайбрежните общности в Европа включват малки села, но също така и големи и добре развиващи се градове. Те могат да бъдат горещите точки на иновациите в икономиката в областта на рибарството или забравени градове с богато наследство и кулинарни традиции, които биха могли да повлияят на хранителните тенденции на бъдещето. В контекста на стратегията Европа 2020 потенциалът на рибарските райони е значителен. Точно в тези райони биха могли да се родят решенията и историите на успеха, които ще помогнат на Европа по пътя към нейното зелено, интелигентно и устойчиво бъдеще.

Поради разнообразния контекст крайбрежните райони представят многообразие от „изпитателни площадки“ за социални и икономически иновации. Но, както при една химична реакция, и в този случай са необходими субстрат, реактиви и катализатор за постигане на очаквания резултат.

- > **Околната среда, като субстрат**, притежава капитала и потенциала, който чрез своите услуги, може да определи и поддържа различни пътища за развитие.
- > **Социални и икономически заинтересовани страни**, МСП, секторът на рибарството и аквакултурите и други страни от първичния сектор са реактивите на даден район, като всеки от тях има уникален набор от компетенции, но много често има различна визия за района и неговата околна среда.

⁵ http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/hedegaard/headlines/news/2010-05-20_01_en.htm

⁶ „Към възстановяване и създаване на работни места“: http://ec.europa.eu/news/employment/120419_bg.htm

> **МИРГ**, обединявайки силните страни и съществуващите визии в даден район, могат да играят ролята на **катализатор**, като създадат условията за намиране на нови решения. Чрез своите стратегии и чрез мостовете, които създават, те могат да се превърнат в „движещи сили на зеления растеж“ и могат да обогатят, качествено и количествено, „екосистемата на заинтересованите страни“.

В настоящото ръководство, ние изследваме и разглеждаме как околната среда и природните ресурси могат да допринесат за местното развитие. Посредством анализ и примери от проекти, ние ще разгледаме ролята, която МИРГ могат да играят при мобилизирането на местните участници и при използването на потенциала на околната среда на техния район за поддържане на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж.

В.2. Екологични предизвикателства във водните екосистеми

Както е посочено от Европейската комисия в нейната „Пътна карта за морско пространствено планиране“⁷, предизвикателствата, с които се сблъскваме днес по нашите брегове, в нашите морета и водни пътища, ще се увеличават с нарастването на интензивността и многообразието от различни видове натиск.

Натискът от конкурентно използване на ограничените ресурси е голям във водните екосистеми, които предлагат разнообразие от услуги от околната среда за много различни заинтересовани страни (вж. част С1 за определение на услугите, свързани с околната среда). В много крайбрежни и вътрешни райони рибните запаси са ресурсът под най-голям натиск, като около 30% от световните рибни запаси са оценени като свръхексплоатирани, а 50% - като напълно експлоатирани⁸. Това означава, че има много ограничени възможности за разширяване по отношение на увеличаване на улова.

Водата е друг ресурс под огромен натиск от най-различни области на използване, като отглеждане на риба/черупкови морски животни, производство на електроенергия, напояване, както и нарастващото търсене на доставки на вода за домакинството по крайбрежието.

Крайбрежните и водните среди също са изложени на проблеми, свързани с жилищното строителство,

които могат да доведат до деградация на местообитанията, замърсяване, загуба на биоразнообразие и ерозия на бреговата ивица.

Други дейности в моретата или водните басейни, било то промишлени, като корабоплаване, драгиране, проучване на нефт или генериране на енергия, или рекреационни, като туризъм, ветроходство, риболов или гмуркане, представляват потенциални източници на замърсяване или нарушаване на екосистемите и тяхната продуктивност.

Сред многото екологични предизвикателства, засягащи крайбрежните и водните екосистеми, промените в климата заслужават специално внимание. Това наистина е едно глобално екологично предизвикателство, което засяга всички местни общности, независимо от вида на района, и може сериозно да застраши местните икономики.

Чрез увеличаването на честотата на горещите вълни, наводненията, бурите и горските пожари, европейците започват да изпитват от първа ръка осезаемите последици от изменението на климата. Понастоящем ЕС си е поставил за цел до 2050 г. ограничаване на глобалното затопляне до не повече от 2°C над прединдустриалните равнища. Това е амбициозна цел, тъй като тя предполага намаляване на емисиите на въглероден диоксид с 80% до 95% в развитите страни⁹.

⁷ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0791:FIN:BG:PDF>

⁸ FAO, 2010, The State of World Fisheries and Aquaculture (FAO, 2010 г., Състояние на световния риболов и аквакултури)

⁹ http://ec.europa.eu/clima/policies/roadmap/index_en.htm

Изменението на климата вероятно ще влоши антропогенното въздействие през идните десетилетия, засягащо няколко вида услуги от околната среда, на които човешките популации разчитат (вж. повече информация за екосистемните услуги в раздел С1 на настоящото ръководство). Покачването на морските равнища ще засегне предимно местообитанията в крайбрежната и приливно-отливната зона; с по-честото възникване на екстремни метеорологични събития вероятно ще се увеличат наводненията и ерозията в крайбрежните райони.

Изменението на климата е глобален проблем, но неговите ефекти са най-очевидни при промените и въздействията, на които са подложени местните общности. Такова предизвикателство може да бъде преодоляно само чрез съчетаване на глобални политики и локални действия, както за смекчаване на негативните последици от човешката дейност, така и за адаптиране към промените, които вече се случват.

МИРГ могат да използват Ос 4 за смекчаване, но също и за адаптиране към промените, засягащи околната среда в крайбрежните и рибарските общности. В рамките на местните стратегии за развитие могат да бъдат направени усилия, за да се интегрират специфични цели, като например ефективно използване на горивата, планиране на устойчива мобилност (например в полза на транспортни средства, които изискват по-малко енергия), ефективно използване на ресурсите, управление на отпадъците и насърчаване на местните вериги за доставки. Инициативите в тези области са все по-често срещани, както в рамките на Ос 4, така и извън нея (вж. примери за алтернативно гориво за лодки, разработено по проекта **ITSASOA**, или проекта по Ос 4 за **аквакултури в Уелва**¹⁰, представен в част D4).

¹⁰ връзка към списание № 6 – <http://tinyurl.com/atj64tz> – и пример за добра практика № 018-ES08 – <http://tinyurl.com/av8aevb>

МИРГ могат също така да почерпят знания от увеличаващата се банка от добри практики, свързани с климатичните промени, които се демонстрират в световен мащаб и са проектирани така, че максимално да се улесни техният трансфер към всяко ниво на управление. Докладът „The Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEEB) for Local and Regional Policy Makers“ („Икономиката на екосистемите и биоразнообразието (ИЕБ) за създателите на политики на местно и регионално равнище (2010)“)¹¹ например очертава приоритетите, които трябва да залегнат в местните стратегии за развитие с цел справяне с екологичните предизвикателства и улесняване на управлението на екосистемните услуги (вж. Информационно каре 4 за повече информация относно ИЕБ).

Освен това Програмата за околната среда и действията по климата (LIFE) на ЕС вече подкрепи разработването на широк набор от инструменти за борба с климатичните промени в ежедневни политики на местно ниво (вж. Информационно каре 2 за повече информация за подкрепени по LIFE инициативи, свързани с изменението на климата)¹².

¹¹ <http://www.teebweb.org/publications/teeb-study-reports/local-and-regional/>

¹² http://www.localmanagement.eu/index.php/cdp:local_authorities
http://ec.europa.eu/environment/life/project/Projects/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=3245&docType=pdf

Информационно каре 2 • LIFE Околна среда: изграждане на капацитет и локални действия срещу климатичните промени – проектът CHAMP

В рамките на обичайните си задължения, както и чрез насърчаване на участието на гражданите, местните и регионалните власти са в състояние да допринесат за борбата срещу изменението на климата чрез разработване, прилагане и свързване на интегрирани стратегии за климата.

За да улесни това, проектът CHAMP ще създаде и приложи пакет за развитие на компетенциите (така наречените **Интегрирани системи за управление (IMS)**), като даде възможност на участниците на местно ниво да допринесат за ангажиментите на ЕС в областта на околната среда и изменението на климата. Например, IMS ще помогнат на местните, регионалните и националните власти да внедрят Схемата за управление на околната среда и одитиране (СУОСО – EMAS¹³) в своите ежедневни дейности. Това също така ще даде възможност на властите да демонстрират и изградят база от практики в управлението на проекти с нисковъглероден отпечатък на различните нива на управление.

Основните цели на проекта CHAMP са следните:

- > да подкрепя властите на местно и подрегионално ниво в изпълнението на ангажиментите на ЕС по Протокола от Киото;
- > да подобрява прилагането на съществуващото законодателство на ЕС в областта на околната среда на местно и подрегионално равнище;
- > да създава IMS центрове за изграждане на капацитет на национално равнище.

¹³ Схемата на ЕС за управление на околната среда и одитиране (EMAS) е инструмент за управление, който подпомага фирмите и други организации при оценката, отчитането и подобряването на техните екологични показатели. http://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm

Като местни партньорства с планове за действие за съответните райони, МИРГ имат потенциала да прилагат принципите на устойчивото развитие по интегриран начин, за да се борят с изменението на климата. Те могат да осъществят промени, като:

- > приемат критерии за подбор на проекти, които обръщат специално внимание на инициативите, които насърчават ресурсна и енергийна ефективност;

- > вземат предвид съществуващите насоки, инструменти и добри практики в местното управление за укрепване на капацитета на местните власти при разработването на координирани политики. Това ще гарантира провеждането на многостранен диалог и въвеждането на подходящи механизми за проследяване, като EMAS (вж. Информационно каре 2 за повече информация), чрез които да се оцени ефективността на действията и проектите, насочени към намаляване на климатичния отпечатък и уязвимостта на съответните райони.

В.3. МИРГ и рибарските общности в контекста на реформата на Общата политика за рибарство (ОПР) и нейните цели, свързани с околната среда

Годината 2013 г. е кръстопът за европейската политика в областта на рибарството: с предложението на Европейската комисия за реформа на ОПР започна процедурата за съвместно вземане на решения с Европейския парламент и Съвета, като тя ще бъде интензивно обсъдена и разгледана преди планираното влизане в сила на 1 януари 2014 г. Предложението поставя амбициозни цели, свързани с околната среда, които са в унисон с целите на Рамковата директива за морската стратегия и нейните разпоредби, свързани с постигане на добър екологичен статус на морската среда.

Принципът, стоящ зад екологичните цели на реформата, е да се осигури устойчивост на риболовните дейности. Първата цел е да се гарантира, че рибните запаси се поддържат на равнището на максималния устойчив улов (МУУ) до 2015 г. Това ниво се дефинира като равнището, при което „най-високият улов може да се добива година след година и при който се поддържа големината на рибните популации с максимална продуктивност“¹⁴. Това ще даде възможност за значително подобрене на производителността на рибните запаси, което от своя страна ще доведе до увеличаване на улова, приходите и рентабилността на риболовния флот.

Друга важна цел, свързана с околната среда, е преустановяването на практиката на изхвърляне на улов или на нежелана риба през борда. В основния регламент се предвижда задължението целият улов от регулирани видове да се разтоварва на сушата.

Един многогодишен план за управление също би позволил по-добро планиране на риболовните усилия и устойчивост на запасите, като измерването на рибните запаси вече не би се случвало изолирано, а в рамките на планове за управление на групи запаси.

Ясно е, че екологичните цели на реформата са амбициозни и вероятно те ще имат силно въздействие върху местните рибарски общности. Важно е да се

отбележи обаче, че повечето от негативните последици, свързани с тези мерки, вероятно ще се усетят в краткосрочен план, като тяхната крайна цел е да се осигури дългосрочна жизнеспособност на рибните запаси и рибарските общности, които зависят от тях. За да се позволи на рибните запаси да достигнат МУУ, някои рибарски предприятия ще трябва да намалят риболовните си усилия в краткосрочен план, но с перспектива за осигуряване на дългосрочни ползи. Преходът към флот без изхвърляне на улов ще изисква също и адаптиране на съоръженията и техниката, за да се намали нежеланият улов, прилагане на планове за улов с цел избягване на райони и сезони, при които е вероятен страничен улов, и разработване на решения за нежеланата риба, разтоварена на брега.

За да се компенсира въздействието на тези мерки в краткосрочен до средносрочен план, финансовият инструмент на ОПР, Европейският фонд за рибарство (и вероятно неговият наследник — Европейският фонд за морско дело и рибарство, ЕФМДР), ще продължи да предлага възможности за местните общности. В новата ОПР е предвидена по-голяма роля за организации на рибарите и регионални институции, каквито са консултативните съвети и организациите на производителите. Подкрепата за устойчивото развитие на рибарските общности също е вероятно да се увеличи. В този контекст, МИРГ могат да спомогнат за намирането на иновативни решения, които допринасят за адаптирането на рибарските общности към целите на новата ОПР.

В този смисъл, реформата на ОПР и растящата роля на местното и регионалното ниво в управлението на рибарския сектор и икономиките на рибарските общности следва световната тенденция, очертана в последния доклад на UNEP, „Green Economy in a Blue World“ („Зелена икономика в син свят“)¹⁵ (вж. Информационно каре 3).

¹⁴ COM(2011) 417 Final; Съобщение на Комисията относно реформата на общата политика за рибарство

¹⁵ UNEP et al. 2012, Green Economy in a Blue World („Зелена икономика в син свят“): www.unep.org/greeneconomy и www.unep.org/regionalseas

Информационно каре 3 • Зелена икономика в син свят, доклад на UNEP

Укрепването на регионалните органи в областта на рибарството, националните агенции за управление на рибарството, рибарската общност и организациите на работодателите в рибната промишленост, както и асоциациите от частния сектор, е от решаващо значение за устойчивото и справедливо използване на морските ресурси. Вече е налице силна международна законодателна и политическа рамка за рибарство с въвеждането на Кодекса за поведение за отговорно рибарство на ФАО и свързаните с него международни споразумения и планове за действие. Предизвикателството е да се предоставят стимули и адекватни ресурси за прилагане на тази рамка на местно, регионално и национално ниво.

Рибарите и рибовъдите, като се има предвид зависимостта на техния бизнес и поминък от екосистемните услуги, трябва да бъдат добри стопани на морската среда. Постигането на по-голяма екологосъобразност в секторите рибарство и аквакултури изисква цялостно признаване на техните по-широки социални роли — по-специално на дребномащабните операции за местен икономически растеж, намаляване на бедността и безопасност на храната – чрез всеобхватна рамка за управление, справяне с външни фактори от и за сектора, прилагане на екосистемен подход за рибарството и аквакултурите, със справедливи и отговорни системи за владение, които да насърчават добро стопанисване и по-голямо социално включване, както и интегриране на рибарството и аквакултурите в управлението на речните басейни и крайбрежните зони, включително чрез пространствено планиране.

Преходът от съпротивление към екологична устойчивост

В реалистичния си роман „Отломки от морето на Кортес“¹⁶ Джон Стайнбек описва трудностите, с които се сблъсква, когато се опитва да наеме лодка за улов на сардини, за да проведе проучване на морското биоразнообразие в Калифорнийския залив през 1940 г.:

„В действителност, въпреки че риболовният сезон беше свършил, никой капитан не прояви интерес да ни даде под наем лодката си за целта на нашето изследване, така както нито един от тях не беше

заинтересован от земната реалност на пътищата, промишлеността или жилищното строителство. Не беше въпрос за невежество, а въпрос за сила. Техните мисли, техните емоции бяха изцяло посветени на улова на сардини. И на нищо друго“.

Макар и романтично и леко преувеличено, това описание ни кара да мислим, че характерните силни страни на рибарските общности могат да се превърнат в мощна движеща сила. От самите МИРГ зависи, тъй като те са в ключова позиция да ги използват, да превърнат тази сила, тези емоции и силни страни в двигатели на прехода към интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж.

¹⁶ ISBN13: 9780141186078

Акценти от раздела:

- > Зеленият растеж може да формира основата на едно ново развитие на рибарските райони на ЕС.
- > Водните екосистеми са под натиск от конкуриращите се начини на използване на ограничени ресурси и промените в екологичното равновесие.
- > Местните общности вече разполагат с инструменти за борба с екологичните проблеми на местно равнище, включително с климатичните промени.
- > Предложението за реформа на ОПР поставя амбициозни екологични цели, които ще окажат негативно въздействие върху рибарските общности в краткосрочен план, но ще спомогнат да се гарантира тяхната дългосрочна жизнеспособност.
- > МИРГ могат да помогнат на рибарските общности да се адаптират към целите на реформираната ОПР.
- > Характерните силни страни на рибарските общности могат да се превърнат в мощна движеща сила.

С. Околната среда като основа за икономическо развитие

Комплексността на околната среда, текущият натиск, на който е подложена (от конкуриращите се начини на използване до промените, предизвикани от изменението на климата или други нарушения), очакванията, които имаме по отношение на нейния капацитет да поддържа бъдещия син/зелен растеж — всички тези елементи изискват едно по-добро разбиране на динамиката, която стои зад използването на природните ресурси.

Икономическите дейности, определени като всички дейности, свързани с производството, потреблението и обмена на блага и услуги, извършвани от хората за задоволяване на техните нужди¹⁷, разчитат

¹⁷ В резултат на това икономическите дейности включват не само бизнес дейности, но и дейности, които хората изпълняват в личния си живот, за да задоволят своите нужди или за да подобрят качеството си на живот, било то в домакинството или през свободното време.

в една или друга степен на околната среда. Очевидно риболов не може да съществува без риба, но дори компютрите и най-модерните технологии, които са в основата на успеха на много индустрии, разчитат на природата за своите компоненти. Отвъд простото предоставяне на блага или суровини, околната среда също така осигурява необходимото пространство и условия за развитието на много други икономически дейности.

Различните блага и услуги, които природата предоставя на човечеството, са познати като екосистемни услуги. Тези услуги, които са широкообхватни, помагат да се обяснят връзките между икономическите дейности и околната среда и ще бъдат подробно разглеждани и обяснени в следващия раздел. Също така ще разгледаме причините за стремежа да остойностим тези услуги, както и някои от методите за оценка, които съществуват в момента.

С.1. Околната среда като доставчик на услуги на местните райони¹⁸

Като цяло, околната среда се състои от различни екосистеми, които могат да бъдат определени като „динамични мозайки, съставени от микроорганизми, растения, животни и физически характеристики на околната среда, които си взаимодействат и оказват влияние и въздействие едни върху други“¹⁹. Както бе споменато по-рано, тези екосистеми осигуряват разнообразие от блага и услуги за обществото.

¹⁸ Основните източници на информация за тази част от документа са докладът „Оценка на екосистемите за хилядолетието“ (ОЕХ) и проучването „Икономиката на екосистемите и биоразнообразието“ (ИЕБ).

¹⁹ Millennium Ecosystem Assessment (MEA), Opportunities and Challenges for Business and Industry. („Оценка на екосистемите за хилядолетието (ОЕХ), Възможности и предизвикателства за бизнеса и промишлеността“)

Екосистемните услуги могат да се класифицират в няколко вида²⁰, според вида на предоставяните блага и услуги. Класификацията по-долу се основава на класификацията, разработена по инициативата „Икономиката на екосистемите и биоразнообразието“ (ИЕБ) (вж. Информационно каре 4 за повече информация относно инициативата ИЕБ):

²⁰ Тази класификация се основава на класификацията по ИЕБ, вж. ИЕБ (2010), кратко ръководство „Икономиката на екосистемите и биоразнообразието (ИЕБ) за създателите на политики на местно и регионално равнище“ за повече информация.

- > **Материални услуги:** това са всички услуги, свързани с предоставянето на блага или материали, които екосистемите произвеждат (храна, вода, суровини...). Тези блага или материали се използват пряко, или като източници на храна, или за да формират основата за по-комплексни продукти под формата на суровини. Счита се, че всички добивни дейности, като например риболов, принадлежат към тази категория на екосистемните услуги.
- > **Регулиращи услуги:** тук екосистемата се разглежда като регулатор на околната среда и като доставчик на свързаните с нея услуги (климат, качество на водата, предотвратяване на екстремни метеорологични явления...). Това са услуги, които подкрепят/позволяват развитието на повечето други дейности и така играят ключова икономическа роля. Тъй като ползите от тези услуги са предимно косвени, те често са пренебрегвани.
- > **Поддържащи услуги:** при тях екосистемата предоставя необходимото жизнено пространство за различните форми на живот. Услугите, свързани с местообитанията, са поддържащи услуги. Те са комплексни и включват различни ползи, които позволяват на живите организми да се развиват.
- > **Културните услуги** представляват нематериалните ползи, свързани с екосистемите, и включват рекреационни, духовни и естетически преживявания. Ползите от тези услуги не са свързани с каквито и да било материални аспекти, а най-вече са основани на опита на хората, свързан с взаимодействието им с околната среда.

Важно е да се отбележи, че екосистемите по своята същност са изключително сложни системи и макар че класификацията на услугите, които те предоставят, може да помогне да се улесни разбирането, тя не може да отрази перфектно сложността на случващите се взаимодействия. Всъщност, всички различни екосистемни услуги са силно взаимнообвързани, което означава, че различните категории не са взаимно изключващи се и може да се припокриват.

Степента на значение на всяка услуга ще варира в зависимост от екосистемата. Някои екосистеми ще предоставят силни материални услуги, а други ще бъдат по-важни по отношение на поддържането на местообитания или регулирането на климата. Крайбрежните екосистеми са особено богати, тъй като те предоставят до голяма степен повечето от тези услуги. Таблица 1 по-долу показва разнообразието и важността на всяка от услугите, предоставяни от различните подчасти на крайбрежните и водните системи. Тази графика илюстрира нивото на разнообразие по отношение на предоставяните услуги, като същевременно подчертава специфичността на всяка екосистема, що се отнася до мащаба на вида предоставяни услуги.

Екосистемните услуги все по-често се вземат под внимание в стратегиите за развитие на ЕС и политиките на държавите членки. Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие например очертава проблеми, които трябва да бъдат разгледани, за да се вземе предвид икономическият потенциал на екосистемните услуги (вж. Информационно каре 4).

Таблица 1. Най-важните екосистемни услуги в крайбрежните и вътрешните райони и техният мащаб

Крайбрежни и вътрешни райони		
Услуги	Примери за услуги	Примери за проекти по Ос 4 с положително въздействие върху услугата (не-Ос 4 в курсив)
МАТЕРИАЛНИ		
Храна	Производство на животинска биомаса за търговски цели	Риба от лодката – Германия
Влакна, дървен материал, горива	Производство на растителна биомаса за търговски цели	<i>Зърнени култури и вторични продукти, ITSASOA – Франция</i>
Биохимични продукти	Добив на материал от биота	Съставки, извлечени от ракови образци за биомедицината – Португалия
РЕГУЛИРАЩИ		
Регулиране на климата	Регулиране на парниковите газове и климата, поддържане на подходящи условия за живот за обществата	Рибно брашно от рибни отпадъци – Испания; бренд „Km 0“ за местните източници – Португалия
Контрол на замърсяването и детоксикация	Задържане, възстановяване и отстраняване на излишните хранителни вещества и замърсители	Сътрудничество между производители на черупкови морски животни и фермери за наблюдение и намаляване на замърсяването на водите, CAP2000 – Франция
Природни бедствия	Контрол на наводненията, защита срещу бури и ерозия	Идея за проект – Проучване на ерозията по местното крайбрежие – Швеция
КУЛТУРНИ		
Духовни и вдъхновяващи	Лични преживявания и благополучие	Възстановяване на културното наследство за историческа и продуктивна стойност, DE BOET – Нидерландия
Рекреационни	Възможности за туризъм	Обучение за рибари – Финландия Изграждане на зона за отдих – Естония
ПОДДЪРЖАЩИ		
Биоразнообразие	Местообитания за видове със или без търговска стойност	Участие на рибарите в управлението на МЗТ – Франция
Пример за проект (Ос 4)	Допълнителна информация за всички проекти, посочени в тази таблица, е налична на http://tinyurl.com/aa4dj6l	

Източник: адаптирано от Millennium Ecosystem Assessment, 2005. *Ecosystems and Human Well-being: Wetlands and Water Synthesis*. („Оценка на екосистемите за хилядолетието, 2005. Екосистемите и човешкото благополучие: Влажни зони и води“).

Реки, изкуствени езера	Устия, блата	Лагуни, солени блата	Приливно-отливни терени, плажове, дюни	Крайбрежни води, рифове, водорасли
+++	++	++	+	+++
+++	+++	+		
+	+	++	+	+++
++	++	++	+	++
+++	+++	++		
+++	++	+	+	++
+++	+++	++	+++	+++
+++	+++	+	+++	+++
++	++	+	+++	+++

Информационно каре 4 • Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие и проучването „Икономиката на екосистемите и биоразнообразието“ (ИЕБ)

Екосистемни услуги: Дейност 5 от стратегията на ЕС за биологичното разнообразие

„С помощта на Комисията държавите членки ще картографират и оценят състоянието на екосистемите и техните услуги на своите територии до 2014 г., ще оценят икономическата стойност на такива услуги и ще насърчават интегрирането на тези стойности в системите за счетоводство и отчетност в ЕС и на национално ниво до 2020 г.“

Проучването „The Economics of Ecosystems and Biodiversity“ (TEEB) („Икономиката на екосистемите и биоразнообразието“ (ИЕБ)) е инициатива, финансирана от UNEP и Европейската комисия, наред с други, която включва серия от доклади, предоставящи инструменти за включване на екосистемните услуги в дневния ред на местните или регионалните политики за различните нива заинтересовани страни.

Елементи от доклада за местна и регионална политика (TEEB D2), а също така и от докладите за гражданите и фирмите (TEEB-D3 & D4), предоставят ценна информация и инструменти, които могат да бъдат полезни за МИРГ и вносителите на проекти. Тези доклади дават например практически насоки за начините за справяне с предизвикателството, свързано със загубата на биологично разнообразие на местно и регионално ниво, както и информация за техниките за остойностяване на услуги, свързани с околната среда (вж. част С2 по-долу).

МИРГ трябва да са информирани за различните услуги, които околната среда предоставя в техните райони. Нещо повече, те трябва да се запознаят с това как благосъстоянието и качеството на живот в района зависят от тези услуги и да идентифицират потенциалните заплахи, които съществуват. Успоредно с това, някои екосистемни услуги може също да са недостатъчно използвани и да представят нови възможности за растеж. Важно е да се отбележи обаче, че МИРГ винаги трябва да имат предвид, че възможността за възползване от тези услуги предполага чувство за отговорност, което означава, че развиването на дейност въз основа на екосистемните услуги трябва да гарантира устойчивостта на дейността и свързаните с нея екосистеми. Следователно може да е необходимо да се включи оценка на отрицателните въздействия на развитието върху екосистемните услуги, както и изискване за съответни мерки за намаляване на тези отрицателни въздействия.

Всъщност следствие от богатството на крайбрежните екосистеми е, че те привличат много внимание и интерес. Крайбрежните среди са подложени на голямо разнообразие от начини на използване, които могат да доведат до напрежение и конфликти между конкуриращи се заинтересовани страни. Управлението на ползването и на конфликтите, както и оптимизирането на ползите за обществото са сред предизвикателствата, с които участниците в местното развитие на рибарските райони трябва да се справят. Това ще бъде разгледано в част D2 по-долу. След идентифициране на различните видове предоставяни услуги от околната среда, разбирането на стойността на тези услуги може да помогне на общностите да направят информиран избор. Следващият раздел ще бъде посветен на тази тема.

С.2. Оценка на екологичния капитал: измерване на икономическата стойност на околната среда

Защо да определяме стойността на околната среда?

От това, което разгледахме по-горе, е ясно, че околната среда предлага разнообразие от важни услуги за обитателите на екосистемите. Но дори и ако всички са съгласни например, че е важно да можем да дишаме чист въздух или да живеем в екологично безопасен район, често е трудно да се остойностят тези видове услуги.

В много случаи политическите решения се вземат въз основа на екологични, социални и икономически компромиси, за да се направи опит да се оптимизира използването на ресурси за по-голяма обществена полза. Опция А се сравнява с опция В и опция С и, въпреки че икономическите съображения не са единственият параметър, който влияе върху процеса на вземане на решения, те ясно заемат централно място в него. Затова е важно да можем да определим стойността на услугите, които околната среда предоставя.

Някои хора са изобщо против опитите да се остойността околната среда. Всъщност, тъй като околната среда е в основата на целия живот на земята и следователно стои в основата на всяка дейност, нейната стойност трябва на теория да се счита за безкрайна. От икономическа гледна точка обаче безкрайната стойност на околната среда е невъзможно да се изрази и затова рисковете просто не се включват в уравнението.

Чрез определяне на икономическата стойност на услугите, които околната среда предоставя, може да се гарантира, че тяхната стойност е активно включена в процеса на вземане на решения и да не се пренебрегва като „даденост“.

Освен това, както видяхме в предишните раздели, околната среда е подложена на голямо разнообразие от различни начини на ползване. Но възможностите за използване на даден ресурс за различни цели не са безкрайни. Това е така, защото използването на даден ресурс за една дейност често намалява наличието на същия ресурс за друга дейност и защото развитието на един вид дейност също може да повлияе негативно върху развитието на други дейности. В икономически

смисъл тази обратна зависимост се нарича отрицателен външен ефект.

Търговският риболов например оставя по-малко риба за любителите рибари или гмуркачите и така влияе отрицателно върху ползите за туристическия бранш, които тези дейности могат да генерират. От друга гледна точка, създаването на морски резервати, които има вероятност да привлекат повече гмуркачи, поради по-голямото изобилие на риба, също така може да намали търговския улов (поне в краткосрочен план, вж. част D3 относно защитените територии), като по този начин ще окаже влияние върху рентабилността на риболовния флот.

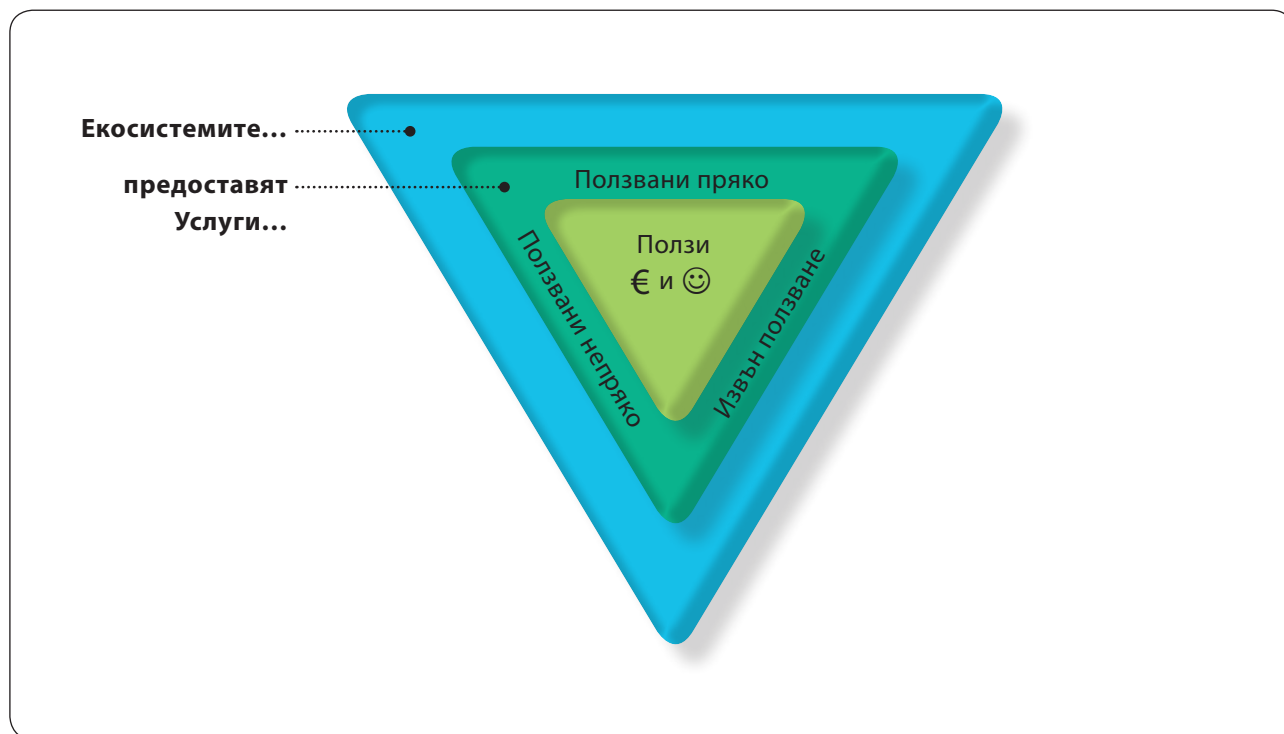
Оценката позволява да се направи анализ на тази ситуация и дава възможност за размисъл относно начините на използване на околната среда. След това може да се сравнят опциите и последиците от смяна на опциите. Чрез признаването на икономическата стойност на услугите от околната среда и възможното намаляване на предоставянето на тези услуги поради развиването на нова или алтернативна дейност, може да се установят реалните разходи/ползи за обществото.

Видове стойности

Икономическите стойности на услугите от околната среда могат да бъдат изчислени според типа използване, на който са подложени. Всъщност различни услуги от околната среда (вж. част С1 по-горе) могат да бъдат използвани от различни хора/дейности по различни начини и така да бъдат подложени на различни видове ползване, придобивайки съответни стойности. Трите основни вида стойности на ползване, отнесени към услугите от околната среда, са: стойности на пряко ползване, стойности на непряко ползване и стойности извън ползванията²¹.

²¹ Всъщност икономическата литература определя повече видове и подвидове икономически стойности. Но за улеснение авторите са предпочели да се фокусират само върху стойността на пряко ползване, стойността на непряко ползване и стойността извън ползването. Онези, които биха искали да прочетат повече за различните видове стойности, могат да направят справка с: http://www.teebweb.org/resources/ecosystem-services/#tabbed_box_1

Фигура 2. Връзки между екосистемните услуги и икономическите стойности

Стойността на пряко ползване на дадена услуга се получава от действителното пряко използване на тази услуга от хората. Прякото използване на ресурса може да бъде консумативно, т.е. когато предоставените стоки се консумират (например рибата като храна), или неконсумативно, т.е. когато предоставените блага/услуги просто доставят наслада (например рибите, на които можем да се насладим чрез водолазни дейности). Този вид екологична стойност най-вече се свързва с материалните услуги (за консумативно използване) и културните услуги (за неконсумативно използване) (вж. Таблица 2 за обобщение на връзките между видовете екосистемни услуги и техните съответни стойности).

Стойностите на непряко ползване са стойности, които произлизат или от услугата, която околната среда предоставя за поддържане на дейностите, свързани с прякото ползване, или позволяват непряко ползване на услугите от околната среда. Стойностите на непряко използване се отнасят най-вече за поддържащите, културните и регулиращите услуги. Например даден производител на миди зависи от

заслона на залива, който защитава мидените плантации от силни бури, но същевременно някой друг може също да се възползва от богатата на природата непряко чрез гледане на документален филм за риболов в Скандинавия.

Стойностите извън ползванията са стойности, които се получават от самото съществуване на околната среда. В действителност за някои хора самото съществуване на емблематично животно (например синя риба тон) само по себе си има стойност. Този вид екологична стойност е свързана с културните услуги.

Различните видове стойности и начините, по които те са свързани с различните екосистемни услуги, са обобщени в таблицата по-долу.

Общата икономическа стойност (ОИС) на даден природен ресурс или услуга от околната среда, се състои от комбинация от различни стойности на ползване и стойности извън ползването, които съответстват на икономически ползи, както по отношение на приходите (€), така и/или по отношение на качеството на живота/публичните стоки (😊).

Таблица 2. Вид екосистемни услуги и важността на съответните им стойности на използване

	Материални услуги	Регулиращи услуги	Поддържащи услуги	Културни услуги
Стойност на пряко ползване	+++ (например стойност на произведените/консумираните стоки (риба, пясък, питейна вода и др. или консумативно използване)	Неприложимо (всички видове ползване на регулиращи услуги са непреки)	Неприложимо (всички видове ползване на услуги, свързани с местообитанията, са непреки)	+++ (например стойност на крайбрежния туризъм или рекреационни дейности (риболов, гмуркане...) или неконсумативно използване)
Стойност на непряко ползване	Неприложимо (всички материални услуги се използват пряко)	+++ (например използване на заслона на залива от рибовъда, стойност на защитата срещу наводнения, осигурена от плажа)	+++ (например стойност на местообитанията за видовете, стойност на развъдника за младата риба)	Неприложимо (всички видове ползване на културните услуги са преки или имат стойност извън ползването)
Стойност извън ползванията	Неприложимо (всички материални услуги се използват пряко)	Неприложимо (всички видове ползване на регулиращи услуги са непреки)	Неприложимо (всички видове ползване на услуги, свързани с местообитанията, са непреки)	+++ (например стойността на знанията за съществуването на емблематични видове, като например синята риба тон или синия кит)

Източник: адаптирано от проучването ИЕБ: „The Ecological and Economic Foundations“ („Екологичните и икономическите основи“)

Стойностите на пряко ползване обикновено са предпочитани от местните участници, тъй като това е най-лесният начин за генериране на преки икономически ползи, например под формата на приходи. Все пак е важно да се отбележи, че този вид ползване много често е изключващо, в смисъл, че ресурсът или услугата, които се използват, могат да не бъдат достъпни за други видове ползване. По този начин, докато пряката икономическа стойност на това ползване може да е висока и следователно привлекателна за местните участници, местната общност рискува да загуби по отношение на другите компоненти на ОИС, като стойността на непряко ползване и стойността извън ползването. Последните два вида стойност могат понякога да бъдат доста по-високи от приходите, които могат да се получат от прякото ползване на същите природни ресурси.

Натискът да изберете прякото ползване на даден природен ресурс пред запазването на непряката стойност или стойността извън ползването е също свързан с времевата рамка, в която ползата може да бъде реализирана. Прякото ползване обикновено може да генерира икономически ползи в сравнително кратък период от време, докато ползите от непрякото ползване или ползите извън ползването принципно се натрупват за по-дълги периоди от време или по по-дифузен начин. Например ползите от крайбрежната защита срещу екстремни метеорологични условия или подобренията в качеството на живот могат да се материализират в по-дългосрочен план. Предизвикателството тук се състои в това да се прецени кой вид ползване или комбинация от ползвания на дадена екосистемна услуга може да генерира най-голяма ОИС за местната общност и точно тук методиките за остойностяване са важни.

Различни видове методи на остойностяване

Съществуват различни методи за остойностяване на различните ползвания, както и различни услуги, които околната среда предоставя на обществото. Повечето методи изследват склонността на потребителя да плати за различните предоставяни услуги.

Когато стоките, ползвани пряко от хората, се търгуват на пазара, хората са длъжни да плащат за тези стоки. Следователно стойността на предоставените стоки (блага) може лесно да се изчисли чрез цената, платена от различните потребители. Стойността на прякото ползване на риба от екосистемата например е отразена в цената, платена за рибата.

Могат да се използват и по-сложни методи за по-сложните видове пряко ползване на стоки и услуги. В случая с туристическите услуги например стойността на даден природен парк може да се изчисли чрез общите средства, похарчени от туристите по време на престоя им в парка. Тук би трябвало да се включи входната такса, ако има такава, както и евентуалните разходи за транспорт, храна и настаняване, както и алтернативните разходи²², които са свързани например с времето, прекарано извън работа, и следователно са довели до загуба на доходи.

Нещата се усложняват още повече, когато на хората не се налага да плащат за стоките или услугите, които използват. Това се отнася най-вече за използването на регулиращите и поддържащите услуги, но също така и за някои от културните и материалните услуги. В действителност тези услуги обикновено осигуряват така наречените „публични стоки“, което означава блага, които могат да се използват от всички, без

преки разходи²³. Пазарът в този случай не може да признае стойността на тези услуги, тъй като потребителят не трябва да плаща за използването им. Това е икономическо явление, познато като пазарен дефект.

При липсата на пазарна цена, трябва да бъдат използвани специфични методи, за да се установи какво хората биха били готови да платят, за да продължат да използват тези услуги. В случая с даден обществен плаж например, би могло да се проведе проучване сред потребителите на плажа, като им се зададе въпрос колко биха били готови да платят, за да продължат да използват плажа. След това средната цена, която потребителите биха били готови да платят, може да се умножи по средния брой посетители годишно, за да се получи годишната стойност за плажа.

Други техники включват използването на еквиваленти, като например цената на имотите в дадена област, за да се получи стойността за услугите от околната среда, като например качеството на въздуха или здравословна околна среда. Например може да се сравнят цените на имоти с подобен размер в райони със значителни разлики по отношение на качеството на околната среда. Разликата между цените на къщите в различните области могат да дадат представа за размера на средствата, които хората са готови да платят, за да живеят в чиста околна среда или в район с изключителна природна красота. Тази разлика след това може да се използва като показател, за да се изчисли стойността на услугата, предоставяна от околната среда.

²² В икономиката понятието „алтернативни разходи“ се основава на принципа, че всяка икономическа дейност се извършва за сметка на друга. Следователно разходите за дадена дейност могат да се изчислят, като се включи стойността на пропуснатата дейност.

²³ От чисто икономическа гледна точка, публичната стока се определя като „стока или услуга, която се характеризира с неконкурентност и неизключваемост“, което означава, че потреблението на това благо от даден потребител не намалява наличието на същото това благо за другите и никой не може да бъде изключен от използването на благо. Чистите обществени блага на практика са много малко. По-често срещани са общите блага, от които никой не може да бъде изключен, но чието потребление от един икономически агент намалява наличността за друг агент.

Има много различни методи за устойчивостяване на услуги от околната среда и идеята тук не е да се даде изчерпателен списък, а да се информира читателят за многобройните възможности, които съществуват, дори ако тези услуги не се търгуват на пазара.

Важно е да се отбележи обаче, че много методи за устойчивостяване допускат някои отклонения, които трябва да бъдат взети под внимание при извършване на проучвания за оценка. В случая с метода за проучване на готовността за плащане (ГТ) например, декларирането на съответна ГП реално не струва нищо на респондента, което може да доведе до преувеличение в някои случаи. Също така, нивото на ГП може да бъде тясно свързано с личните характеристики на респондента (например социално-икономически профил или лична чувствителност по определени въпроси, по-специално свързани с околната среда). Това подчертава факта, че тези техники за устойчивостяване трябва да се използват внимателно и с помощта на професионалисти, които могат да се опитат да направят допускания за тези отклонения при проектиране на проучването.

Препоръчителна литература за онези, които биха искали да проучат допълнително възможните методи за устойчивостяване, може да бъде намерена на интернет страницата на ИЕБ²⁴ (вж. също така Информационно каре 4).

Като пример, Таблица 3 и Фигура 3 са опит да се илюстрират някои от различните услуги, които дадена екосистема може да предостави, паралелно с различните видове ползване (и съответните стойности на ползване), на които дадена екосистема може да бъде подложена. Възможният метод за устойчивостяване, който би могъл да се използва, също е посочен.

²⁴ http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/economics/pdf/d1_summary.pdf

Таблица 3. Пример за различни услуги и съответните стойности, които даден екологичен актив може да предостави

Екологичен актив: Плаж	Вид екосистемна услуга	Вид стойност	Метод за остойносттаване
Плажът като доставчик на пясък Добив на пясък	Материална услуга	Стойност на пряко ползване (консумативно)	Пазарна цена, т.е. цената на пясъка на пазара
Плажът като забавление Плажът като място за отдих	Културна услуга	Стойност на пряко ползване (неконсумативно)	Готовност за плащане, например размерът на средствата, които хората биха били готови да платят, за да продължат да използват плажа
Плажът като красиво място	Културна услуга	Стойност извън ползването	Готовност за плащане, например размерът на средствата, които хората биха били готови да платят, за да се гарантира съществуването на красивия плаж
Плажът като защита Плажът като естествена бариера срещу наводнения	Регулираща услуга	Стойност на непряко ползване	Разходи за подмяна, например разходите за възможните разрушения, причинени от липсата на плажа, разходите за изграждане и поддържане на дига, за да се осигури същото ниво на защита

Виждаме, че плажът може да се използва за най-различни видове дейности. Тъй като всички тези дейности по същество използват една и съща екосистема, необходимо е да разгледаме всички различни видове ползвания, за да направим оценка на възможното въздействие помежду им. В този случай например добивът на пясък е дейността, която може да генерира доходи по най-прекия начин. Но извършвайки това, човек трябва да е наясно, че тази дейност вероятно ще възпрепятства ползването на плажа от посетители (заедно със загубата на средства, които вероятно са похарчени на местно ниво),

като същевременно тя може да унищожи естествената защита, която плажът осигурява срещу наводнения. Така че при опцията за даване на разрешение за добив на пясък трябва да се вземат под внимание свързаните с тази дейност разходи и ползи, тъй като ползите, свързани с добива на пясък може да са по-малко от отрицателните въздействия на тази дейност върху други потенциални ползвания на плажа. МИРГ трябва да интегрират този вид анализ в своя процес на вземане на решения.

Фигура 3. ОЕС: Общата екологична стойност (ОЕС) на даден ресурс включва различните стойности на ползване, като добавя ползи за пряко ползване € и ползи за непряко ползване или извън ползването 😊

Избор за местно развитие: сценарият с машина за изкопаване на пясък

Изборът на една опция за развитие може да окаже отрицателно въздействие върху стойността на ползване/ стойността извън ползването на други услуги

ОИС резултат = 7 точки (€ € € € 😊 😊 😊)

Избор за местно развитие: сценарият с „пясъчния замък“

докато използването на друго решение може да даде възможност да се адаптират други видове ползване на услуги и да се увеличи общата стойност на актива

ОИС резултат = 13 точки (€ € € € 😊 😊 😊 😊 😊 😊 😊 😊)

МИРГ могат да използват устойчивостяването на околната среда за най-различни цели.

- > Остойносттаването може да се използва за оценяване на различни сценарии за развитие (като се разглежда стойността на една опция спрямо друга, както е посочено в случая с плажа по-горе) или за убеждаване на някои заинтересовани групи относно стойността на екологичните действия. То може да се използва също така, за да се търси признаване на регионално/национално равнище на стойността на предоставяните услуги и, оттам, на необходимостта от адекватна подкрепа, за да се осигури управлението на тези услуги.

- > Остойносттаването може да се използва и като основа за критериите за подбор на проекти – както за проекти, изпълнявани от трети страни, така и за меки проекти, изпълнявани от самите МИРГ (проучвания, обучение и т.н.).

Важно е да се помни обаче, че устойчивостяването не е опит да се оцени пълната стойност на околната среда, която е безкрайна. То следва да се разглежда по-скоро като инструмент за подпомагане на лицата, които вземат решения, при разглеждането на различните алтернативи, като неговото крайно използване зависи от целите на МИРГ.

Акценти от раздела:

- > Околната среда стои в основата на всички икономически дейности. Това може да се анализира, като се разгледат различните услуги, които екосистемите предоставят.
- > Различните екосистемни услуги, които околната среда предоставя, могат да бъдат устойчиви. Това може да помогне да се гарантира тяхната икономическа жизнеспособност и да се осигури основа за информирано вземане на решения.
- > Екосистемните услуги предоставят различни видове стойности, които могат да бъдат изчислени по различни методи.
- > МИРГ могат да използват потенциала на околната среда по различни начини, но решенията трябва да вземат предвид въздействията върху различните предоставяни екосистемни услуги.

D. Различни пътища към зелен растеж

В този раздел МИРГ ще намерят редица опции/възможности, които те биха могли да вземат под внимание, когато се опитват да използват по най-добрия начин своя екологичен капитал. Тези опции варират от осигуряване на по-добро планиране на действията до развитие на нови сфери на дейност, но всички предполагат стратегически избор от страна на МИРГ, който трябва да бъде в съответствие с възможностите на територията.

МИРГ имат голямо предимство пред много местни организации в това, че те могат да използват комбинация от инструменти в широк спектър от области и в продължение на няколко години, за да

постигнат стратегическите цели, които са набелязали за своите райони.

Те могат например да изготвят „пакети“ от подготвителни дейности, като научни изследвания, обучение и консултации, за да подготвят почвата за по-мощни и по-сериозни бъдещи инвестиции. Те могат също да предоставят безвъзмездна помощ и да подкрепят инвестиции в дребномащабна инфраструктура, сгради и машини, както и за контрол на качеството, маркетинг и реклама. Предизвикателството за МИРГ е да изготвят и приложат тези пакети по начин, който подсилва някои от стратегическите екологични алтернативи, описани по-долу.

D.1. Екосистемни услуги на местно ниво и свързаните с тях заплахи/възможности

Както беше споменато в част С1 на настоящото ръководство, околната среда предоставя широк спектър от услуги. Видът и амплитудата на тези услуги варират според съответния район. МИРГ, като мултисекторни органи, които имат за цел да обединяват различни интереси в полза на територията, са в добра позиция да идентифицират различните екосистемни услуги, предоставяни от местната околна среда.

Идентифицирането на тези различни услуги и изтъкването на тяхното значение, било то чрез техники за остойностяване или просто чрез повишаване на информираността относно ползите от тях, е първата стъпка, за да се помогне на заинтересованите страни да осъзнаят тяхната стойност и необходимостта да ги вземат предвид в своите ежедневни дейности.

Отвъд простото идентифициране на услугите, предоставяни от околната среда, МИРГ трябва също да разгледат зависимостта на различните икономически сектори от тези различни услуги. Някои сектори от икономиката, като например рибарство или аквакултури, разчитат в по-голяма степен на

наличието на стоки и услуги, осигурявани от околната среда и следователно те са по-уязвими на смущения. Но в крайна сметка всички икономически дейности разчитат в по-малка или по-голяма степен на услугите, предоставяни от околната среда. Следващата стъпка следователно е да се идентифицират възможните заплахи за осигуряването на тези стоки и услуги, а оттам и за местната икономика, както и да се разработят подходящи мерки за намаляване на въздействието им.

При оценката на потенциалните проекти разнообразието от съответните засегнати екосистемни услуги също трябва да бъде взето под внимание. Както бе споменато по-горе в настоящото ръководство, (вж. част С2), развиването на дадена дейност може да има отрицателно въздействие, пряко или непряко, върху екосистемните услуги, а оттам и върху дейностите, които те поддържат. Това е от особено значение за услугите от околната среда, които предоставят публични стоки, тъй като тези блага се използват от всички, но не са признати като такива, което означава,

че те често са жертвани в полза на краткосрочни печалби. Оценка за въздействието върху околната среда и други въздействия или анализите на разходите и ползите са инструменти, които използват техники за остойностяване и могат да бъдат използвани, за да се направи информиран стратегически избор за развитието на района.

Преглед на МИРГ: МИРГ „Оре“ (Франция) – качеството на водата като основна услуга, предоставяна от околната среда

Пеи д'Оре, крайбрежна територия, която обхваща 630 км², се състои от редица богати екологични и хидроложки системи: устия, малки и големи заливи и острови, горещи точки с природна привлекателност, търсени от любителите на природата, но също така и използвани ежедневно от производителите на първични продукти.

Имиджът на района винаги е бил тясно свързан с качеството на околната среда и свързаното с нея качество на живот. Това се използва от различни заинтересовани страни и производители, които са разработили дейности и продукти, свързващи собственото им ноу-хау с общия имидж на района.

Риболовът и производството на черупкови морски животни са важен сектор по отношение на добавената стойност и заетостта в територията. Тези дейности

обаче се борят да легитимират своето място във все по-оживеното и търсено крайбрежие.

Земеделие, риболов, отглеждане на черупкови морски животни, водни спортове, спа центрове, ваканционни жилища... различни сектори за различни потребители и различни цели, но устойчивостта им зависи от поддържането на качествена околна среда, и по-специално от един ключов компонент на тази среда: водата.

Признавайки значението на тази екосистемна услуга, МИРГ „Оре“ поставя качеството на водата в основата на своята местна стратегия за развитие (вж. Фигура 4). По-конкретно, вече са избрани два проекта, свързани с тази тема. Първият е платформа за консултации (наречена CAP 2000, вж. добра практика № 16 на ФАРНЕТ²⁵) и има за цел да обедини различните потребители на водния ресурс в намирането на решения на проблемите, свързани със замърсяването на водата и информиране на заинтересованите страни относно важността на поддържането на високо качество на водата. Вторият проект е свързан със създаването на „водна обсерватория“, която да следи за качеството на водата и да идентифицира възможни отрицателни въздействия при различните начини на ползване на този общ ресурс.

²⁵ https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/files/documents/FARNET_GP_16-FR04-BG_Cap2000.pdf

Акценти от раздела:

- > Идентифициране, подчертаване и повишаване на осведомеността относно мащаба и важността на екосистемните услуги за местната икономика.
- > Идентифициране на основни екосистемни услуги и свързаните с тях заплахи и разработване на подходящи мерки за смекчаване на въздействието им.

Фигура 4. Водата като основен екологичен актив

D.2. Създаване и поддържане на жизнеспособна „екосистема от потребители“

Многообразието от потребители, споделящи определен интерес към даден ресурс, може да бъде определено като „екосистема от потребители“ — сложен и динамичен набор от взаимоотношения, които се развиват в рамките на набор от природни, икономически и правни ограничения. Въпреки че на пръв поглед представлява предизвикателство, работата с „подхода на екосистемата от потребители“ е не само желателна, но в някои случаи е от съществено значение, за да се изградят устойчиви практики за управление. Подходите „отдолу-нагоре“, междусекторните подходи и подходите, базирани на екосистемите, които вземат под внимание разнообразните потребители, по отношение на присъствие, приоритети и компромиси между различните екосистемни услуги, имат потенциал по-добре да гарантират устойчиво развитие в сравнение с много секторни подходи и подходи „отгоре-надолу“.

Всъщност от първата конференция за устойчиво развитие през 1992 г. в Рио де Жанейро ключови общи принципи, признаващи и съответстващи на разнообразието от потребители и териториални граници на техните поддържащи среди, са били ратифицирани от *Европейската общност*. На първо място и най-вече с *Рамковата директива за водите* (2000/60/ЕО), която изисква държавите членки да въведат мерки за интегрирано управление на речните басейни с цел осигуряване на добро екологично състояние на водните обекти до 2015 г. Това изисква отдалечаване от „административните“ граници, които не са добре адаптирани, за да се справят с въпроси, свързани с екосистемите, които се простират отвъд местните и регионалните юрисдикции.

Тя силно е повлияла върху по-новата Рамкова директива за морска стратегия (РДМС — 2008/56/ЕО), която ще приложи съответните принципи за крайбрежните и морските среди.

МИРГ, като субекти, представляващи разнообразните интереси и умения в определен географски район, могат да се превърнат в решаващ инструмент за по-добро включване, разбиране и структуриране на съществуващи или нововъзникващи икономически дейности. С уникалната си позиция на връзка между различните сектори те имат добра възможност да разпознават различните заплахи и възможности, произтичащи от законодателни промени, свързани с политиките в областта на околната среда, както и да гарантират, че гласът на рибарските райони се чува в кръговете, отговорни за вземането на решения.

Партньорството между множество заинтересовани страни като инструмент за териториално и ресурсно управление

Според проучването на Gutierrez *et al.*²⁶ (2011), успешните политики за управление на ресурсите са доказано положително повлияни от активното участие на рибарските общности в управлението.

Тази логика заслужава да бъде приложена не само спрямо рибните ресурси, но също и спрямо услугите от околната среда и екосистемните услуги, които осигуряват и поддържат самите ресурси.

Във всички дейности на дадена МИРГ, от определяне на стратегията до нейната роля за активизиране на района и повишаване на осведомеността, като важна цел трябва да бъде стремежът към постигане на общо разбиране по различните проблеми, с които се сблъскват заинтересованите лица в района. Обединяването на знания, сближаването на инициативите на отделните членове на МИРГ и управлението на отделни проекти, представени пред МИРГ, в посока към оптимизиране на взаимовръзките с други инициативи, са едни от основните елементи. Те участват в превръщането на този подход в добавена стойност

за района, както и в осигуряването на възможно най-добрия начин за използване на местните природни ресурси.

Ос 4: инструмент за изпълнение на целите на интегрирано управление на крайбрежните зони (ИУКЗ), който поставя рибарските общности в центъра им

Където е възможно, МИРГ трябва да отчитат и интегрират методологиите и опита по ИУКЗ, които възникват в момента в техните райони (вж. Информационно каре 5 за повече информация относно политиките за ИУКЗ в ЕС). При ИУКЗ, както и при Ос 4, добавената стойност се състои в начина, по който проектите се прилагат, и начина, по който различните заинтересовани страни се свързват помежду си, за да постигнат резултати, по-големи от сбора от техните индивидуални усилия. Ос 4 е не само мощен инструмент за насърчаване или прилагане на съществуващите стратегии и програми за ИУКЗ. Тя е и начин да се добави стойност към тези подходи чрез разширяване на включването на местното социално-икономическо измерение в политиките за ИУКЗ; политики, които често се прилагат в по-голям мащаб, отколкото е района на МИРГ.

²⁶ Nicolás L. Gutiérrez, Ray Hilborn & Omar Defeo. Leadership, social capital and incentives promote successful fisheries *in* Nature 470, 386–389 („Лидерството, социалният капитал и стимулите насърчават успешните практики в областта на рибарството“ в „Nature“ 470, 386—389)

Информационно каре 5 • ИУКЗ: набор от препоръки за оптимизиране на участието на заинтересованите страни в крайбрежните райони

През 2002 г. Европейският парламент и Съветът приеха *Препоръка* относно Интегрираното управление на крайбрежните зони (ИУКЗ), която определя принципите на устойчивото планиране и управление на крайбрежните зони. Те включват необходимостта от планиране на база на добри и споделени знания, необходимостта от дългосрочна и междусекторна перспектива, от проактивно включване на заинтересованите страни, както и отчитане на сухоземните и морските компоненти на крайбрежните зони.

В много отношения целите на ИУКЗ съответстват на целите на Ос 4, които трябва да бъдат взети под внимание от МИРГ при развитието на техните райони. Например препоръчва се политиките за ИУКЗ да предприемат стратегически подход към управлението на съответните крайбрежни зони, въз основа на:

- > подходящи и екологично отговорни мерки за защита на крайбрежието, включително защита на крайбрежните селища и тяхното културно наследство;
- > устойчиви икономически възможности и заетост;
- > функционираща социална и културна система в рамките на местните общности.

За общ преглед на възможностите за финансиране за ИУКЗ, вж. <http://ec.europa.eu/environment/iczm/pdf/ICZM%20-%20%20EU%20Funding%20opportunities.pdf>

За примери на проекти за ИУКЗ, финансирани по линия на програмата LIFE, вж. ръководството „LIFE and Coastal Management“ („LIFE и управление на крайбрежието“), налично онлайн на следния адрес:

<http://ec.europa.eu/environment/life/publications/lifepublications/lifefocus/documents/coastal.pdf>

Преглед на МИРГ: МИРГ „Сотавенто Алгарве“ (Португалия) – откриване на синергии между отделни органи

В Олао, Португалия, Риа Формоза е зона, включена в мрежата Натура 2000, която наскоро бе избрана за едно от седемте природни чудеса на Португалия. Обявена за национален парк през 1987 г. и обозначена като специална защитена територия през 1999 г. в рамките на Директивата за птиците (79/409/ЕИО(1)) (вж. Информационно каре 7 за Натура 2000 по-долу). Това също така е и зона, подложена на силен натиск,

свързан с развитието на дейности, базирани на туризма и водата. Между 2003 г. и 2005 г. Португалският институт за опазване на природата разработи Национална стратегия за ИУКЗ с помощта на няколко работни групи и стратегии за пространствено планиране и регионално развитие за крайбрежните райони в Португалия. За да се приложи тази стратегия в Риа Формоза, е учредено публичното дружество „Polis Litoral Ria Formosa Ltd.“²⁷. Това става първата стъпка за прилагане на интегриран подход за обновяването и укрепването на бреговата линия. С бюджет от

²⁷ <http://www.polislitoralriiformosa.pt/programa.php>

близо 87 милиона евро (осигурен чрез Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и национално съфинансиране), дружеството (мажоритарна собственост на държавата, с миноритарни дялове, притежавани от четири общини) провежда амбициозна ИУКЗ програма за градско планиране и управление, като приоритетно се фокусира върху възстановяването на крайбрежните екосистеми и намаляването на натиска от човешките дейности.

В този контекст МИРГ надгражда върху наличния опит в областта на ИУКЗ. Чрез стратегията за местно развитие и членовете, които работят в партньорство, МИРГ е изградила връзки, по отношение на приоритети и контакти, със съществуващата структура Polis Litoral. Добавената стойност на МИРГ може да се види в засилването на социално-икономическите аспекти на провежданата политика по ИУКЗ.

Акценти от раздела:

- > МИРГ са в добра позиция да управляват „екосистема от потребители“, като вземат предвид разнообразието от потребители и различните приоритети и компромиси при използването на екосистемните услуги.
- > Успешните политики за управление на ресурсите се влияят положително от активното включване на местните общности.
- > Ос 4 може да помогне при насърчаването и/или реализирането на инициативи в областта на ИУКЗ, като същевременно акцентира силно върху социално-икономическото измерение на политиките, свързани с ИУКЗ.

D.3. Комбиниране на екологичната и икономическата стойност на защитените екосистеми

Защитените територии са изключително разнообразни, но имат обща цел – да определят набор от правила за насърчаване на опазването на околната среда. В исторически план, ролята на човешките дейности в рамките на тези защитени зони е била пренебрегвана, а понякога дори напълно отричана. Това е водило до редица негативни последици, включващи понякога ожесточени конфликти между природозащитници и потребители или просто неспазване на правилата и големи трудности при прилагане на законодателството. Това често е довеждало до провал на инициативите за опазване на околната среда, както и до социални и икономически щети за местните общности.

Все повече се признава обаче, че защитени зони не могат да се създават отделно от общностите, които населяват или използват тези райони с професионална или развлекателна цел. Това на свой ред води до призови за по-голямо оценяване на важната роля на местните участници за придвижване напред на дневния ред за опазване на околната среда, както и на необходимостта от осигуряване на адекватни социално-икономически условия за тези участници. Но по-голямото признание на ролята на местните участници също предполага промяна на начина, по който местните общности се отнасят към природата, както и по-голямо чувство за отговорност при управлението на екологичните ресурси. Осъзнаването на факта, че околната среда ни предлага разнообразие от услуги извън прякото ползване на природни ресурси (вж. част С1 относно екосистемните услуги), е стъпка в тази посока.

Както вече споменахме, природата винаги е заемала централно място при създаването на защитените територии. МИРГ могат да помогнат на местните общности да се доближат до това централно място.

Морски защитени територии

Съществуват много дефиниции за морски защитени територии (МЗТ), но повечето споделят общата цел за опазване на природни и/или културни ресурси, съществуването на някаква форма на управление чрез правни или други средства и фокус върху морската среда (включително приливите и отливите)²⁸.

Това, по което се различават отделните МЗТ, е степента на осигурената защита и следователно наложените ограничения върху човешките дейности. Зоните варират от напълно защитени, където не само са забранени всички човешки дейности, но дори и навлизането на хора в тях, до зони, в които се допуска извършване на човешки дейности, но е необходимо да се спазват определени правила и ограничения. Световният съюз за защита на природата (IUCN) класифицира защитените територии в шест различни категории според техните цели и степента на защита, която предлагат (вж. Информационно каре 6 за повече информация).

²⁸ За официална дефиниция на МЗТ се използва общоприетата дефиниция на IUCN: “ясно определено географско пространство, посветено, приспособено и управлявано чрез правни или други ефективни средства за постигане на дългосрочно опазване на природата и свързаните с нея екосистемни услуги и културни ценности”

Информационно каре 6 • Класификация на IUCN за морски защитени територии и свързаните с тях цели²⁹

Категория Ia — Строг природен резерват — защитена територия, създадена предимно за научни цели;

Категория Ib — Зона на дива природа — защитена територия, създадена предимно за защита на дивата природа;

Категория II — Национален парк — защитена територия, създадена предимно за опазване и възстановяване на екосистеми;

Категория III — Природен паметник — защитена територия, създадена предимно за опазване на дадени природни обекти;

Категория IV — Територия за опазване на местообитания/видове — защитена територия, създадена предимно за опазване чрез намеса в управлението;

Категория V — Защитен сухоземен или морски пейзаж — защитена територия, създадена предимно за опазване и възстановяване на сухоземен или морски пейзаж;

Категория VI — Защитена територия за устойчиво ползване на природните ресурси — защитена територия, създадена предимно за устойчиво използване на природните екосистеми.

²⁹ За повече информация вж. насоките за МЗТ на IUCN <http://data.iucn.org/dbtw-wpd/edocs/PAPS-016.pdf>

Много различни политически приоритети обуславят създаването на МЗТ в Европейския съюз, а в резултат на това тези инструменти все по-често присъстват в живота на рибарските общности. Например според действащата в момента Рамкова директива за морска стратегия (РДМС) държавите членки трябва да разработят и прилагат защитни мерки за запазване на морското биологично разнообразие. Това включва създаването на мрежа от морски защитени зони. Директивите за опазване на дивите птици и за местообитанията (както и свързаната с тях мрежа Натура 2000, вж. Информационно каре 7) са два други важни инструмента на политиките на европейско ниво, които изискват обозначаването на защитените територии.

Това са само няколко от многото политически инструменти, насочени към създаването на морски защитени зони в ЕС³⁰, което предполага, че тенденцията за създаването им ще бъде трайна. Местните общности трябва да бъдат по-добре подготвени и да се стремят да извличат полза от тях. Това определено може да се постигне с помощта на МИРГ.

³⁰ Ще споменем само няколко други политически инструмента, които изискват да се създадат МЗТ в една или друга форма във водите на ЕС: Конвенцията за биологичното разнообразие, Конвенцията от Рамсар (влажни зони), Конвенцията OSPAR, Хелзинкската конвенция (HELCOM), Препоръката на ИУКЗ и т.н. За обобщение на тези политически инструменти вж. http://www.theseusproject.eu/wiki/Marine_Protected_Areas_in_Europe#_note-IUCN94

Информационно каре 7 • Мрежата Натура 2000 и мерки, свързани с рибарството

Натура 2000 е мрежа от защитени територии, определени от две различни Директиви: Директива 79/409/ЕИО за опазване на дивите птици и Директива 92/43/ЕИО за опазване на естествените местообитания. Първата помага да се създадат „Специални защитени територии“ (СЗТ), а втората предлага обозначението „Специални територии за съхранение“ (СТС) въз основа на „Територии от значение за Общността“ (ТЗО). Заедно СЗТ и СТС образуват мрежата Натура 2000. Целта на тези инструменти е да се осигури дългосрочното оцеляване на най-ценните и застрашени видове и местообитания в Европа.

Обозначението на морските зони се оказва бавен процес, който понастоящем набира темпове, като това до голяма степен се дължи на натиска от Плана за действие на ЕС за биоразнообразието. Следователно Натура 2000 присъства и все по-често ще присъства в рибарските райони. Специален документ е разработен от ГД „Околна среда“ и ГД „Морско дело и рибарство“, за да се изяснят връзките между зоните по Натура 2000 и мерките за управление на рибарството. Този документ съдържа насоки за правилата, които трябва да се следват, когато създаването на зона по Натура 2000 предвижда прилагането на мерки, свързани с рибарството (например необходимост от солидна научна основа, консултации с ГД „Морско дело и рибарство“ и заинтересованите страни, свързани с рибарството и т.н.).

За повече информация относно Натура 2000, както и мерките, свързани с рибарството вж. http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/marine/docs/fish_measures.pdf

Според местните общности МЗТ предлагат много различни предимства, които се дължат на различните екосистемни услуги, които те предоставят (за повече информация относно екосистемните услуги вж. част С).

Най-очевидните предимства са свързани с материалните и културните услуги, предоставяни от МЗТ. В действителност, ако специалните зони като развъдни зони за риба или места за размножаване се защитават, производството на рибна биомаса е вероятно да се повиши, а чрез ефект на разпространение на резултатите³¹ това може да доведе до подобряване на улова на рибарите, които извършват дейност в зоните около тези резервати. Успоредно с това, подобреното биологично разнообразие както на сушата, така и в открито море, може да стимулира екотуризма, както и гмуркането за забавление или корабоплаването с развлекателна цел.

³¹ Ефектът на разлив представлява ефект, при който риба или други живи организми напускат защитената зона поради пренаселеност (недостатъчно пространство/храна) или в търсене на партньори за чифтосване. Това обикновено отнема известно време, тъй като биомасата на защитената територия трябва да достигне определено ниво.

Освен тези услуги, които предоставят преки ползи на хората под формата на риба или развлечение, МЗТ могат също така потенциално да осигуряват гаранции срещу загубата на биоразнообразие и защита срещу извънредни метеорологични явления или климатични промени. Влиянието на силните бури и свързаните с тях наводнения може да бъде ограничено със специални естествени защити като дюни, влажни зони, блата и алувиални долини. И въпреки че хората не се възползват ежедневно от парични постъпления от тези услуги, последиците от липсата на защита могат да доведат до сериозни финансови трудности за хората и общностите.

Защитените морски зони могат да предоставят и други ползи за местните райони, например да помагат за регулирането на климата (валежи), за поглъщането на емисиите на въглероден диоксид, както и всякакви други регулиращи услуги, които работят много по-добре, когато се предоставят от добре съхранена екосистема.

Таблица 4. Примери за ползи, свързани с екосистемните услуги от МЗТ

Вид услуги	Свързани с тях ползи за местните общности
Материални услуги	Увеличаване на улова на риба/ракообразни в съседни райони чрез ефекта на разпространение на резултатите...
Поддържащи услуги	Зони за развъждане на морски видове, резервати за застрашени видове...
Регулиращи услуги	Защита срещу бури, наводнения, ерозия, климатични промени...
Културни услуги	Екотуризм, дейности, свързани с природата, защита на историческите обекти (например традиционни сгради или потънали кораби)...

Различните услуги и свързаните с тях ползи, които МЗТ могат да предоставят, означава, че те трябва да се разглеждат като основен елемент от икономиката на района. Чрез сътрудничество и предварително планиране местните общности и техните МИРГ могат да комбинират защитните мерки и услугите на публичните стоки с дейности за насърчаване на преки икономически ползи за техния район.

Преглед на МИРГ: МИРГ „Марен-Олерон“ (Франция) – осигуряване на участието на рибарите в проектирането на МЗТ³²

Както е посочено в проучването от 2011 г., проведено от Gutierrez et al.³³, ако МЗТ допуснат значителен компонент на местно управление и улеснят участието на рибарските общности, те могат да се превърнат в мощен инструмент, който ще гарантира едновременно съществуването на устойчиво рибарство и опазване на екосистемата. Чрез проекти с участие на общността Ос 4 може да насърчи по-голямо участие на рибарите в проектирането и управлението на МЗТ, както е посочено в следния проект от МИРГ „Марен-Олерон“ във Франция.

Процесът на проектиране на морския национален парк (МНП) на естуара Жиронд и протока Шарент е последван от обозначаването на района като територия от значение за Общността (вж. Информационно

каре 7 за Натура 2000). Между октомври 2009 г. и декември 2010 г. са създадени 30 работни групи с участието на 150 души, представляващи различни заинтересовани страни, предприятия и асоциации от района и заинтересовани от МЗТ, чиято цел бе да се определят позициите на заинтересованите страни и да ги представят пред „Comité de Concertation“ (Комитет за участие). Целта на този процес е да се определи стратегия за управление на морски парк с площ 6500 км², който е трябвало да се превърне в най-голямата морска защитена територия в континентална Франция. В района са разположени някои от най-активните рибарски пристанища във Франция и се извършват значителни развлекателни и промишлени дейности.

Заинтересованите страни от рибарския сектор, представлявани от трите Регионални комитета за морски риболов и аквакултури (CRPMEM) от района, вземат активно участие в консултативния процес и проявят желание да се гарантира зачитането на техните възгледи и непрекъснатостта на професионалната им дейност. Но поради продължителността на процеса и стремежа да се осигури постоянно присъствие на различните събрания, както и да се гарантира, че мненията на представителите на рибарския сектор не само ще бъдат чути, но и разбрани от заинтересованите страни извън него (учени, НПО, представители на обществеността), CRPMEM „Поату Шарент“ стартира проект по Ос 4 за назначаване на координатор на едногодишен трудов договор с възможност за подновяване.

Задачата на координатора, който притежава научни познания и практически опит в рибарския сектор, е да представлява интересите на местната рибарска общност на всички събрания на Комитета за участие,

³² Вижте добра практика № 004 на ФАРНЕТ
https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/sites/default/files/documents/GP_004-FR05-EN_Marine-Protected-Area.pdf

³³ Gutierrez, N.L., R. Hilborn, and O. Defeo. 2011. Leadership, social capital and incentives promote successful fisheries. („Лидерството, социалният капитал и стимулите насърчават успешното рибарство“). Nature 470: 385-388.

когато е необходимо да се вземат решения със задължителен характер. Освен това тя трябва проактивно и редовно да информира основните заинтересовани страни за процеса, обобщавайки всяка техническа информация, получавана на събранията (научен анализ и мнения на заинтересованите страни извън рибарския сектор), и да я съобщава на риболовните организации и заинтересованите лица.

Въз основа на този положителен опит, през 2012 г. Регионалният комитет за рибарство и аквакултури „Поату Шарент“ взема решение да се възползва от тласъка, даден от Ос 4, и предлага нов проект на МИРГ. Въз основа на предишни предварителни проучвания, които демонстрират ясна нужда и ентузиазъм от сектора и заинтересованите страни от крайбрежните зони, Регионалният комитет за рибарство и аквакултури предлага проект, целящ изпитване на ефектите на изкуствените рифове на 25 хектара площ. Въпреки че техническото изпълнение и получаването на резултатите е възложено на трета страна³⁴, Комитетът за рибарство, в качеството си на главен вносител на проекта, все пак ще продължи да играе активна роля в съчетаването на опазването на околната среда и устойчивото ползване на ресурсите в съответствие с особеностите на местния риболов, свързани със съоръжения, видове и сезонност.

Защитени територии и вътрешни водоеми

Вътрешните водоеми също обхващат богато разнообразие от екосистеми (реки, влажни зони, делти, изкуствени и естествени езера и т.н.), но в сравнение с морската среда те са дори още по-тясно свързани с човешките дейности. В действителност, докато голяма част от морската среда е недостъпна за болшинството от населението, вътрешните водоеми обикновено са заобиколени от човешки популации,

³⁴ CREAA: Centre Régional d'Expérimentation et d'Application Aquacole

което може да доведе до още по-силен натиск върху тези екосистеми. Замърсяването от промишлени, селскостопански и битови източници, използването на вода за напояване, пресушаването на влажните зони или промяната на течението на водните пътища поради икономически дейности или застрояване са най-големите заплахи за екосистемите от вътрешните водоеми. Но екосистемите от вътрешните водоеми са също толкова важен доставчик на екосистемни услуги, колкото и морските екосистеми (осигуряване на вода за битово и селскостопанско ползване, място за развлечения, основни местообитания за дивата природа и т.н.), което подчертава необходимостта да се признае тяхното значение и да се осигури подходяща защита.

Риболовът и рибовъдството във вътрешни водоеми са традиционни дейности в повечето части на Европа, въпреки че някои практики, като търговският риболов и мащабното рибовъдство, регистрират упадък. Интересна особеност на някои от тези западащи дейности е, че те претърпяват развитие заедно със средата, в която се извършват, до такава степен, че понастоящем са силно взаимнозависими. Например при традиционното развъждане на шарани рибата се нуждае от водата като жизнено пространство и източник на храна, но същевременно самата риба помага за поддържането на функциите на екосистемата. Шаранът, предимно вегетарианска риба, предотвратява разпространението на водораслите, които бързо биха довели до еутрофикация³⁵ на водата и/или постепенно запушване на речното корито. Както се вижда от този пример, традиционното развъждане на шарани помага да се запази функционалността на екосистемите на изкуствените езера и свързаните с тях услуги (вж. Таблица 5).

³⁵ Еутрофикацията е биологичен процес, при който разпространението на хранителните вещества във водата води до драстично увеличаване на фитопланктона, който изразходва целия кислород и прави невъзможно съществуването на подводни животни.

Таблица 5. *Екосистемни услуги, предоставяни при традиционно развъждане на шарани и съответните изкуствени езера*

Материални услуги	Снабдяване с риба
Поддържащи услуги	Важни местообитания на птици и растения (в това число застрашени видове)
Регулиращи услуги	Задържане на води и качество на водите (защита срещу наводнения, водоеми за период на суша, почистваща функция)
Културни услуги	Възможности за природен туризъм (наблюдаване на птици, пешеходен туризъм, риболов и т.н.), възможности за обучение, запазване на културното наследство...

Поради това, че по-голяма част от територията на полската МИРГ „Долина Карпия“ се състои от зони по Натура 2000, МИРГ извлича полза за своите дейности от нейното признаване като зона със специален интерес към опазването на околната среда. Например МИРГ разработва специални продукти, насочени към пазарната ниша на орнитоложкия туризъм.

Тя също насърчава други форми на екотуризъм, като поддържа мрежа от велосипедни и пешеходни алеи и като подпомага местните рибовъди при възстановяването на добива в изкуствените езера и същевременно запазва целостта на традиционния ландшафт в качеството му на местообитание за дивата природа.

Акценти от раздела:

- > Натискът на политиките за защитени територии е много силен, което предполага, че тези инструменти ще оказват все по-голямо влияние върху рибарските общности.
- > Съществуват много различни видове защитени територии с различна степен на защита на околната среда и ограничения/възможности.
- > Защитените територии помагат за поддържането на основните екосистемни услуги и могат да се превърнат в основни характеристики на местната икономика.
- > МИРГ могат да помогнат на местните участници да поемат по-голяма роля при създаването на защитени територии, но това също предполага и по-големи отговорности за тези участници.

D.4. Подпомагане на прехода към по-устойчив рибарски сектор

През годините натискът върху рибарския сектор за преминаване към по-устойчиви риболовни практики се увеличава. Преходът към нова ОПР ускорява тази тенденция (за повече информация относно реформата на ОПР вж. част В3) и сега е ясно, че бъдещето на сектора зависи от неговия успех при приемането на зелена програма.

В много от случаите не е задължително пътят към устойчивостта да бъде труден. Много често за да се постигне подобряване на работните практики е необходимо само да се промени гледната точка. В действителност в много части от флотата вече се използват риболовни техники и практики, които с малки промени биха могли да се квалифицират като устойчиви.

МИРГ имат важна роля да помогнат на местния риболовен отрасъл да обмисли начина, по който оперира, както и да подкрепят прехода към устойчивост. Извън самия рибарски сектор, МИРГ могат също да помогнат в мобилизирането на рибарските общности като цяло за подкрепа на местния рибарски сектор в този преход.

Местните общности могат да подкрепят рибарския сектор, като например увеличат потреблението на местно уловена риба (вж. примера за схемата "Рибарство, подкрепяно от общността" в Ръководство № 3 на ФАРНЕТ за добавяне на стойност към местни продукти от риболов и аквакултура³⁶) или като подчертават усилията на местната флота за постигане на устойчиви стандарти в по-широките промоционални дейности за района.

Местните общности могат също така да подпомогнат рибарския сектор в процеса на получаване на екологично сертифициране за техния улов. Екологичното сертифициране дава гаранция на клиентите, че продуктът, който купуват, е произведен по отговорен спрямо околната среда начин. Съществуват няколко различни схеми за сертифициране, но повечето от тях изискват определени разходи за производителя. По пътя на изграждане на устойчиви общности може

да е целесъобразно разходите за процеса на сертифициране да се споделят от общността.

МИРГ може също да осигурява връзка с мрежи за научноизследователска и развойна дейност за търсене на технически решения за провеждане на по-устойчиви риболовни практики. Тя може да помогне за идентифициране на други общности, които са изправени пред подобни проблеми, и да работи заедно с тях за намирането на решения.

По-устойчив местен риболовен отрасъл ще донесе полза на всички:

> рибари –

чрез подобряване на улова в средносрочен план и осигуряване на техния поминък в дългосрочен план (благодарение на стабилизирането на ресурсите и цялостното подобрене на репутацията на сектора, а оттам и отношенията им с други заинтересовани страни);

> по-широката общественост –

чрез осигуряване бъдещето на възобновяем ресурс, който предлага разнообразие от услуги от околната среда, чрез доставка на висококачествен продукт, както и чрез подобряване на имиджа на отговорна територия, която взема бъдещето си в своите ръце.

Това може да донесе политически ползи за местния район, благодарение на регионалните, националните и европейските участници, които се опитват да насърчават зеления растеж в ЕС. Това може да помогне и за привличането на нови жители, нови туристи или нови предприятия, които предпочитат район, който съчетава икономическа динамика и висококачествена околна среда.

Следователно е съвсем естествено отговорността за осигуряването на устойчиво рибарство да бъде обща за всички участници от територията. В тази връзка, по-долу ще представим проект, включващ много характеристики, присъщи на проект по Ос 4 (много-секторен, партньорски подход, акцент върху иновациите), но който в този случай е подпомогнат по Ос 2 на ЕФР.

³⁶ <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/farnet-guide-3-adding-value>

ITSASOA: подобряване на устойчивостта и интеграцията на местния рибарски сектор

ITSASOA, което означава „море“ на баски език, е също така съкращение на френски език, което изразява целта на проекта: да запази океана, като подпомогне занаятчийските МСП и технологичните иновации в секторите земеделие и рибарство.

На практика проектът разработва местна верига за доставка на биогорива, която се използва за снабдяване на два местни дребномащабни риболовни кораба. Биогоривата се произвеждат в района, като за целта се използват отпадъци от производството на слънчоглед. Двигателите на двата риболовни кораба са модифицирани, за да могат да работят с това ново гориво. Проектът предлага алтернатива както на местните производители на слънчоглед, като разработва нов пазар за тяхната продукция, така и на местните рибари, като им осигурява доставки на гориво. По този начин той допринася за подобряване на устойчивостта както на рибарския, така и на местния земеделски сектор, а също така за укрепване на връзката между двете основни производствени дейности на територията. Замяната на традиционните изкопаеми енергийни източници с биогорива, произведени на местно ниво, представлява допълнително предимство.

Въпреки че проектът не е подпомаган по Ос 4, МИРГ би могла да предвиди подкрепа за местните производители, участващи в този проект, при капитализирането на тяхната визия за превръщане на тази идея в търговско предприятие, а оттук - за увеличаване на икономическите и екологичните ползи. Инициативата ITSASOA е разработена от трима водещи партньори: местната риболовна организация „Itsas Gazteria“, IFHVP (Френски институт за чисто растително масло) и „Atelier Lan Berry“- компания за развитие на МСП, съвместно с пет сътрудничащи организации.

Добавяне на стойност към местните рибни продукти

Когато говорим за местни продукти, не би трябвало да подразбираме основни такива. Съществува сериозно основание за опитите да се насърчи създаването на добавена стойност на местно ниво. Това гарантира, че по-голямата част от стойността, създадена от производството или свързана с него, се запазва на местно ниво, което помага за създаването или запазването на работните места. Максималното използване на възможностите на местното производство също така означава, че ще се изискват по-малко суровини за едно и също количество добавена стойност, което помага за по-устойчивото използване на ресурса. Тъй като темата за добавянето на стойност вече е разгледана в специално ръководство, публикувано от ФАРНЕТ³⁷, ние няма да навлизаме в подробности относно различните начини за увеличаване на местната добавена стойност. Вместо това, ще представим нов проект, който е разработен от МИРГ „Уелва“ (Андалусия, Испания) и има за цел да създаде стойност от рибни отпадъци от местния търг за риба.

³⁷ <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/farnet-guide-3-adding-value>

Преглед на МИРГ: МИРГ „Уелва“ (Испания) – подобряване на ресурсната ефективност чрез използване на местни рибни отпадъци³⁸

Компанията за аквакултури „Salinas del Astur“, която развъжда и търгува славрак и ципура, открива бизнес възможност в оползотворяването на изхвърлен улов и рибни отпадъци от местните търгове за риба. Преди това рибните отпадъци не само не са имали икономическа стойност, а дори местните производители е трябвало да плащат за тяхното изгаряне.

С подкрепа по Ос 4 компанията „Salinas del Astur“ успява да инвестира в оборудване, което ѝ позволява да произвежда свое собствено висококачествено рибно брашно от тези местни рибни отпадъци. С помощта на новото оборудване и чрез смесване на рибни отпадъци с хлебни трохи (също получавани от хлебни отпадъци, събирани на местно ниво), проектът превръща отпадъците в ценен ресурс,

като същевременно има положителни странични ефекти върху околната среда. Понастоящем чрез този процес компанията произвежда 50% от рибното брашно, което използва за своето производство на аквакултури. На по-късен етап компанията предвижда да увеличи производството на рибно брашно, като започне да събира и изхвърлените отпадъци от съседен търг за риба (Isla Cristina), както и други видове отпадъци от риба и морски дарове от местната консервна промишленост.

Въпреки че проектът стартира едва през септември 2011 г., вече е разкрито едно работно място, а компанията е успяла да намали разходите си за рибно брашно с 50% (т.е. спестила е 20 000 евро за година). Проектът също така създава нов начин за използване на рибните отпадъци от местния търг за риба, както и за използване на хлебните отпадъци. И не на последно място, той дава възможност на компанията да установи контакт с експерти от различни сектори и региони на Испания в опита си да намери нови методи за подобряване на производствените процеси. Това ще помогне за повишаването на специализираните познания в района.

³⁸ Вж. добра практика № 018 на ФАРНЕТ https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/files/documents/FARNET_GP_18-ES08-BG_Fishmeal-from-fish-waste.pdf

Акценти от раздела:

- > Натискът за преминаване към по-устойчиви риболовни практики се увеличава.
- > Отговорността за осигуряване на устойчиво местно рибарство трябва да бъде споделена от всички участници на територията, тъй като силният и устойчив рибарски сектор ще бъде от полза за цялата общност.
- > МИРГ могат да помогнат за мобилизиране на местната общност за подкрепа на рибарския сектор в прехода му към устойчивост.

D.5. Насърчаване на сини/зелени иновации

Информационно каре 8 • Синя/зелена икономика

Изминаха 20 години от първата конференция в Рио де Жанейро, където бе постигнато споразумение относно концепцията за „устойчиво развитие“ въз основа на доклада „Брунтланд“. Въпреки че през този период е извършена немалко работа, в това число в областта на разработването на политиките, остава много да се свърши на местно ниво.

Както е посочено в заключението на Европейския съвет „Рио+20: Пътища към устойчиво бъдеще“, необходима е приобщаваща и зелена икономика за постигане на устойчиво развитие в световен мащаб. Екологизирането на икономиката е от съществено значение за насърчаване на дългосрочен справедлив растеж, зелени работни места, ресурсна ефективност и устойчиво потребление и производство, както и човешко здраве и благополучие. Това е възможност за създаване на положителен, вдъхновяващ нов глобален модел на растеж, който не само преобръща отрицателните екологични тенденции, но и стимулира бъдещото развитие и създаването на работни места. В този контекст Съветът отчита необходимостта да се разгледа концепцията за „синя икономика“, която разширява принципите на зелената икономика като включва опазването и устойчивото използване на морските ресурси.

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/envir/128881.pdf

„Човешката дейност в открито море и в крайбрежните зони е изключително важна за нашата икономическа стабилност. Индустриите, зависещи от морето, като например корабостроене, рибарство и туризъм, носят милиарди евро на европейската икономика. Новопоявяващите се сектори, каквито са вятърната енергия, добивана в открито море, и сините биотехнологии, ще играят основна роля в бъдеще. „Синият растеж“ може да бъде една от основните амбиции на ЕС в близките години“, Янез Поточник, европейски комисар по околната среда.

Както е посочено в различните части на това ръководство, въпросите, свързани с околната среда, независимо дали засягат промените в климата, несъвместимото използване или повишения натиск върху оскъдните ресурси, са общи за всички крайбрежни и водни среди в световен мащаб. Но много често решенията се появяват на местно ниво, както и чрез създаване на нови и иновативни инициативи.

В речта си на конференцията на ФАРНЕТ на тема „Устойчиво бъдеще за европейските рибарски райони“ през ноември 2011 г. г-н Ернесто Пеняс Ладос, директор на Генерална дирекция „Морско дело и

рибарство“ на Европейската комисия, заяви, че МИРГ имат много добра стратегическа позиция да ръководят бъдещето на техните райони:

„Вероятно това е наистина важно качество на Ос 4 в Европа, а именно, че тя позволява експерименти, тя позволява на хората да изпробват неща, да създават иновации. Ако иновацията трябва да започне в много по-голям мащаб, тя вероятно никога няма да се реализира“.

Благодарение на своя уникален многосекторен състав МИРГ заемат привилегирана позиция, която им позволява да насърчават иновациите. В действителност, ако погледнат отвъд традиционните граници между различните сектори на местно ниво (риболов, туризъм, селско стопанство, производството на енергия и т.н.), МИРГ могат да помогнат за намиране на нови решения на съществуващите проблеми, както и за създаването на нова динамика между секторите. Чрез създаване на връзки между отделните сектори, както и чрез обединяване на различни идеи и знания, които често нямат възможност за взаимодействие, ще се появят нови сътрудничества и иновации.

За да превърнат този потенциал в ползи за своите райони, МИРГ трябва да имат ясна представа за потенциала на своите райони за сини/зелени иновации (вж. Информационно каре 8 за повече информация относно синя/зелена икономика) по отношение както на вече съществуващи дейности (т.е. чрез подпомагане на съществуващите дейности за разработване на по-устойчиви модели на използване), така и на нова ниша от възможности (например, чрез акцентирание върху пренебрегвани природни ресурси). Както е посочено в точка D1 на този раздел, идентифицирането на съществуващите разнообразни екосистемни услуги в техните райони може да помогне на МИРГ да определят възможностите за син/зелен растеж.

Следващите примери показват някои от решенията, разработени, изпитани и приложени на местно ниво, които демонстрират потенциала както за зелен, така и за син растеж на рибарските райони.

Преглед на МИРГ: МИРГ „Малки острови“ и МИРГ „Борнхолм“ (Дания) – интегрирано производство на водорасли край датски острови³⁹

Поради нарастващото търсене на здравословна храна, развитието на новата северна кухня и търсенето на храна тип „суши“, потреблението на морски водорасли в много части на Европа се увеличава. Но повечето от морските водорасли, които се използват, се доставят от страни извън ЕС. Осъзнавайки тази ситуация, две МИРГ от Дания извършват оценка на възможностите за производство на морски водорасли в чистите води край датските острови. Двете МИРГ се обединяват и разработват нова верига за създаване на стойност, основаваща се на производството на ядивни морски водорасли. Забележителна черта на този проект е, че той не само е пазарно ориентиран, но също така е и интегриран, тоест обръща внимание на всички различни части на веригата за създаване на стойност – от първичното производство до различните възможности за добавяне на стойност и маркетинг.

Това е подпомогнато от сътрудничеството между различни местни участници, които допринасят за проекта със своите специфични експертни познания: местните производители на миди се заемат с производството, а местните предприемачи (природоизследовател, хлебар, производител на сладолед, производител на петрол, ресторантьори, художници и т.н.) се заемат с добавянето на стойност и разработването на продукти за проекта. Това води до създаването на динамична нова верига за създаване на стойност на някои малки и отдалечени датски острови, където новите възможности за бизнес и заетост се появяват много рядко, като същевременно се създава връзка между тези отдалечени райони и по-големи центрове на икономическа активност. Сега някои от продуктите с морски водорасли се продават в Копенхаген, а сладоледът с морски водорасли, произвеждан на малкия остров Скарьо, дори се сервира по време на някои от полетите на дълги разстояния на международна авиокомпания.

³⁹ Вж. добра практика № 009 на ФАРНЕТ https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/sites/default/files/documents/GP_009-DK13-14-BG_SeaweedProduction.pdf и видеоматериала <http://www.youtube.com/watch?v=SfR8yJf29Zo>

Преглед на МИРГ: МИРГ „Оесте“ (Португалия) – ракът- плувец, или „pilado“ – недооценен местен ресурс⁴⁰

В Португалия „caranguejo pilado“, или ракът-плувец, е широко разпространен вид, който обикновено се улавя в грибовете на рибарите, но впоследствие се изхвърля, тъй като няма търговска стойност. Счита се, че този вид съдържа някои ценни биологични съединения, като хитин и астаксантин. Биологичните и медицинските свойства на тези вещества са известни от няколко години и понастоящем се използват във фармацевтичната и биомедицинската промишленост като хранителни добавки, както и за пречистване на водата и възстановяване на тъканите.

Политехническият институт в Лейрия открива този потенциал и с помощта на МИРГ „Оесте“ започва пилотно изследване, за да оцени потенциала на рака-плувец като източник на тези компоненти. Изследването, което ще се проведе в партньорство с рибари, биомедицински компании (CERAMED/ALTAKITIN) и други научноизследователски институти, ще помогне да се определят процесите на извличане и каналите за разпространение, които трябва да се създадат, за да се извлече полза от този недооценен ресурс. Ако проектът се окаже успешен, той би могъл да се превърне в източник на зелен и син растеж за района на МИРГ, като се капитализира недооценения ресурс от местната околна среда.

⁴⁰ Вж. добра практика № 019 на ФАРНЕТ https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/files/documents/FARNET_GP_19-PT04-BG_crab-for-biomedicine.pdf

Акценти от раздела:

- > Заплахите за околната среда много често имат глобален характер, но иновативни решения могат да се появят на местно ниво.
- > МИРГ могат да помогнат за създаването на нова динамика между секторите и заинтересованите страни, които в други случаи не биха имали много възможности за взаимодействие. Това може да доведе до нови сътрудничества, иновации и идеи.
- > МИРГ трябва да оценят потенциала на своите райони за сини/зелени иновации, по-специално, чрез идентифициране на различните екосистемни услуги.

D.6. Отключване на потенциала на възобновяемата енергия в рибарските райони

Една от петте водещи цели на стратегията „Европа 2020“ е до края на десетилетието ЕС да задоволява 20% от енергийните си нужди от възобновяеми източници (вж. Информационно каре 1 за повече информация за стратегията „Европа 2020“). Държави като Швеция, Финландия, Латвия и Австрия вече значително са надминали тази цел, а крайбрежните райони са основни места за развитието на някои от тези източници на енергия, като вятър, морски вълни, приливи и отливи.

Следователно секторът на възобновяемите енергийни източници и свързаните с него индустрии вероятно все повече ще присъстват в живота на крайбрежните общности. МИРГ могат да действат на различни нива, за да помогнат на тези общности да имат полза от това развитие. Те могат да действат като катализатори за развитието на тези индустрии в своите райони, като подкрепят заинтересованите страни и предприятия и им помагат да намерят необходимата финансова и технологична помощ.

Но като се има предвид, че много от проектите в областта на възобновяемата енергия са изключително мащабни и често твърде големи, за да могат да се изпълняват от самите местни общности, ролята на МИРГ може да бъде да се осигури участието на местната общност в по-мащабните проекти, които се управляват от субекти извън района. Това може да гарантира, че проектът няма да повлияе негативно на местната общност, а когато е възможно, общността ще извлича реални ползи от тези големи проекти.

Местни общности като производители на възобновяема енергия

Много от проектите в областта на възобновяемата енергия са широкомащабни, но това не винаги е така. Както е посочено в примера по-долу, в рамките на ЕС общностите са успели да разработят местни проекти в областта на възобновяемата енергия.

Вярно е обаче, че минималният размер на инвестициите за тези проекти обикновено излиза извън рамките на бюджета на повечето МИРГ, но те могат да помогнат за осигуряването на финансиране от други източници (вж. Информационно каре 9 за повече информация относно източниците на финансиране на ЕС за проекти в областта на възобновяемата енергия). Тъй като МИРГ е партньорство между много заинтересовани страни, тя е изключително подходяща за двигател на такива общностни проекти. Всъщност общата черта на най-успешните местни проекти за възобновяема енергия е, че те успяват да включат цялата общност.

Както е посочено в редица проучвания (Bolinger, 2001⁴¹; Soerensen et al. 2002⁴²), информацията за разработването на проекта, участието в процесите на вземане на решения и финансовото участие на общността са трите положителни фактора, които повишават общественото доверие към такива проекти. Много често се създават сдружения на граждани и публични власти, а членовете на общността, освен че участват в проекта от самото начало, имат

⁴¹ Bolinger, M., 2001. Community wind power ownership schemes in Europe and their relevance to the United States. Lawrence Berkeley National Laboratory, May 2001.

⁴² Soerensen, H. C.; Hansen, L. K.; Hammarlund, K. and Larsen, J. H., 2002. Experience with and strategies for public involvement in offshore wind, in: International Journal of Environment and Sustainable Development (IJESD), Vol. 1, No. 4.

и възможност за инвестиране на средства. Такива инициативи помагат за повишаването на общественото одобрение на проектите за възобновяема енергия сред местното население и допринасят за преодоляването на отрицателното отношение към евентуални въздействия, като например шум или влошаване на пейзажа.

Например датският остров Самсьо успява да си осигури пълна енергийна независимост, като разработва комбинация от различни възобновяеми енергийни източници (вятър, слънце и отпадъци). В миналото островът до голяма степен е разчитал на потока от туристи в пиковите летни месеци, а традиционните професии, като риболов и земеделие, са били в упадък. Общността вижда възможност за ново бъдеще, след като датското правителство обявява конкурс за избор на общности, ползващи възобновяеми енергийни източници. След по-малко от 10 години, през 2006 г., този остров и неговите 4000 жители получават енергийна самодостатъчност.

Това коренно променя местната икономика, а повечето предприятия и граждани се възползват от значителните икономии на енергийните разходи, от разширяването на съществуващите предприятия (строители, електротехници и т.н.), както и от създаването на нови, свързани с производството на възобновяема енергия. Самсьо получава известност като една от първите общности в ЕС, която напълно задоволява нуждите си от енергия чрез възобновяеми

източници, и по този начин привлича вниманието на политици, учени и туристи. Сега една от основните туристически атракции на острова е проектът „Островът на възобновяемата енергия“. Следователно мултиплициращият ефект на стратегията за възобновяема енергия оказва влияние върху цялата местна икономика.

Сега остров Самсьо не само е 100% самодостатъчен по отношение на производството на енергия, но също така започва да изнася енергия, като по този начин генерира приходи за над 450 жители на острова, които са акционери в различни предприятия за производство на енергия.

Освен преките икономически ползи, свързани със стратегията за възобновяема енергия, се подобрява и качеството на въздуха, водата и земната среда със значително намаляване на емисиите от парникови газове и праховите частици, което от своя страна оказва положително влияние върху предоставянето на екосистемни услуги.

Повече информация за общността с възобновяеми енергийни източници на Самсьо можете да намерите на следните интернет страници:

<http://energiakademiet.dk/en/om-energiakademiet/>

<http://energiakademiet.dk/wp-content/uploads/samsorenewable-energy-island.pdf>

Информационно каре 9 • Подкрепата на ЕС за възобновяема енергия в крайбрежните райони

Рибарските райони могат да привлекат различни видове подпомагане, въведени от Европейския съюз, както за научни изследвания, така и за изпълнение на проекти за възобновяема енергия. Всички инициативи за технологични научни изследвания се насърчават от Седмата рамкова програма на ЕС за научни изследвания (РП7) по мярката за „производство на електроенергия от възобновяеми източници“⁴³. „Меките“ инвестиции, необходими за проучване и оценка на проектите, като например предварителни проучвания, енергийни одити и подготвителни дейности, могат да се финансират частично от механизма ELENA⁴⁴ на Европейската инвестиционна банка. Освен това, програмата „Интелигентна енергия Европа“⁴⁵ подпомага пазарни проучвания, изпитване на нови технологии и повишаване на обществената информираност в областта на енергийната ефективност и възобновяемите енергийни източници.

На национално ниво държавите членки въвеждат конкретни инициативи за насърчаване развитието на сектора на възобновяемите енергийни източници чрез тяхното национално законодателство⁴⁶, много често с подкрепата на Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР).

⁴³ РП7 за производството на енергия от възобновяеми източници: http://cordis.europa.eu/fp7/energy/about-electric_en.html

⁴⁴ Механизмът ELENA: <http://www.eib.org/products/elena/index>

⁴⁵ Интелигентна енергия Европа: <http://ec.europa.eu/energy/intelligent/>

⁴⁶ <http://www.res-legal.de/index.php?id=1&L=1>

Потенциалът на някои от основните възобновяеми енергийни източници в рибарските райони на ЕС

Вятърна енергия

Според Европейската асоциация за вятърна енергия почти 5% от електроенергията в ЕС се произвежда от разположени в морето вятърни генератори⁴⁷. През 2010 г. секторът на вятърната енергия от инсталации в морето регистрира оборот от 2,6 милиарда евро. Асоциацията също така съобщава, че потенциалът на вятърната енергия на сушата е концентриран предимно в земеделски и индустриални зони в Северозападна Европа, докато най-голям потенциал за производство на вятърна енергия от инсталации в морето има в Балтийско море, Северно море и по-плитките части на Атлантическия океан.

Но планирането на вятърни паркове (на сушата и в открито море) може да срещне редица пречки, свързани с конфликти с вече съществуващи приложения (рибарство, аквакултури), развлекателни и

туристически дейности, както и с опасения за деградация на ландшафта. И въпреки че все повече хора осъзнават необходимостта от развитие на възобновяеми енергийни източници, местните проекти за вятърни паркове често страдат от синдрома NIMBY („не в моя двор“), създаден поради предубежденията за потенциални вредни въздействия. Тук ролята на МИРГ, както споменахме в предходния раздел, би могла да бъде в осигуряване и подпомагане на участието на общността като фактор за преодоляването на тези потенциални конфликти.

Конфликти с целите, касаещи защитата на околната среда, също са възможни. Както е посочено в неотдавнашния доклад на Европейската агенция по околната среда (ЕАОС) за европейския потенциал на вятърната енергия на сушата и на инсталации в морето⁴⁸, е изчислено, че Натура 2000 и други райони на сушата, които налагат екологични ограничения върху производството на вятърна енергия, намаляват техническия потенциал само с 13,7%. От друга страна, екологичните ограничения в открито море имат много по-голямо влияние.

⁴⁷ Европейската асоциация за вятърна енергия, *Европейска статистика, 2010 г.*: http://www.ewea.org/fileadmin/ewea_documents/documents/statistics/EWEA_Annual_Statistics_2010.pdf

⁴⁸ Европейска агенция по околната среда, Европейският потенциал на вятърната енергия на сушата и на инсталации в морето. 2009 г.: <http://www.energy.eu/publications/a07.pdf>

Енергията на вълните, приливите и отливите

Според оценката на ЕАОС⁴⁹, през 2010 г. инсталираната мощност за производство на енергия от вълни, приливи, отливи и океана в Европа е все още твърде незначителна в сравнение с други морски възобновяеми енергийни източници, като например вятъра в морето, но е вероятно тя да регистрира силен ръст до 2020 г.

Използването на тези възобновяеми енергийни източници е и ще продължава да бъде неравномерно разпределено между отделните държави членки, главно поради специфичните географски и метеорологични условия, които те изискват. В действителност се очаква⁵⁰, че до 2020 г. Великобритания ще произвежда цели 61% от общото количество в ЕС, а след нея се нареждат Франция (18%), Холандия (8%) и Португалия (7%). Някои малки инвестиции ще бъдат направени и в Малта, Испания и Ирландия.

Енергията на приливите и отливите може да се използва по два различни начина: водохранилища за приливи и отливи (водохранилище за морска вода зад бент или лагуна, което генерира енергия при пускане или изпускане на водата) и приливни течения (проектирани да генерират енергия от бързотечащи води в приливните течения).

⁴⁹ <http://www.eea.europa.eu/highlights/massive-renewable-energy-growth-this>

⁵⁰ <http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/national-renewable-energy-action-plans>

Въпреки че технологията за електроцентрали с водохранилища за приливи и отливи е развита, за да бъдат печеливши, тези инсталации изискват много специфични географски условия, както и значителни инвестиции. Освен това наводненията, причинени от електроцентралите, могат да окажат неблагоприятно въздействие върху околната среда на екосистемите в речните устия/заливи, където са разположени. Най-голямата приливна електроцентрала в света се намира в устието на река Ранс в Северна Франция. Тя е построена през 1966 г. и генерира 240 MW годишно.

Обратно, системите за приливни течения са по-гъвкави и могат да се разработват в голям или малък мащаб. Освен това те оказват по-слабо въздействие върху околната среда, а съществуващата технология се развива много бързо. Тези фактори са основните причини, поради които проекти, използващи този подход, са предпочитани от публичните власти, частните компании и крайбрежните общности.

Използването на енергията на вълните е все още в начален стадий и засега не е приемливо от икономическа гледна точка. На практика повечето от проведените досега тестове имат значителна публична финансова подкрепа. Въздействието върху околната среда е ограничено и се изразява само във възникнали конфликти с други дейности в чувствителни райони.

Гарантиране на ползи за местните общности от мащабни инвестиции във възобновяеми енергийни източници

В някои случаи проектите за възобновяема енергия са твърде големи, за да бъдат започнати на местно ниво, и следователно те са управлявани и експлоатирани от вън от национални или големи частни енергийни компании.

МИРГ, които се намират в райони с висок потенциал за производство на възобновяема енергия, трябва да анализират как такива разработки биха могли да въздействат отрицателно или положително на техните райони, както и какво е възможното съответствие с тяхната местна стратегия.

Тези мащабни проекти могат да доведат до инсталиране на системи и инфраструктура в морето (в плитки или в по-дълбоки води), което може да създаде потенциални конфликти с дейности, свързани с риболов, аквакултури и дори туризъм. Освен това те могат да окажат въздействие върху околната среда, което трябва да бъде оценено, за да се сведат до минимум неблагоприятните ефекти върху предоставянето на определени екосистемни услуги (въздействие върху морските течения, миграционните маршрути на птиците или рибите и т.н.). За да се разработят такива широкомащабни проекти, е необходимо обаче да се извършат различни допълнителни дейности, което предоставя възможности на местните МСП и другите заинтересовани страни.

МИРГ са в привилегирована позиция и могат да подпомогнат обсъждането с вносителите на проектите, както и изработването на обща позиция сред различните заинтересовани страни, позиция, която може да бъде представена и защитена на съответното ниво, за да се увеличат максимално ползите за местната общност.

В райони на МИРГ, в които съществуват проекти за вятърни паркове, трябва да се направят опити за развитие и укрепване на комуникацията между операторите на вятърните паркове, рибарите и производителите на аквакултури, както и с представителите на инициативи за морско пространствено планиране. Както е посочено в Информационно каре 10, операторите на вятърните паркове често пренебрегват възможността за извършване на дейности, свързани с риболов или рибовъдство, в зоните на техните обекти, но съществуват все повече доказателства за съвместимост на тези дейности.

Информационно каре 10 • Проучване на ILVO: място за пасивни системи от риболовни уреди и производство на черупкови животни в зоните на вятърни паркове

„Непознати, недолюбвани“: операторите на вятърни паркове в морето са склонни да гледат на риболова и морските култури като на заплаха, а не като на възможност, а представителите на секторите на риболова и морските култури имат същото мнение за тях. И все пак, тези дейности могат да съществуват едновременно и е възможно дори да имат синергичен ефект.

В Белгия морският риболов на фламандската общност е изправен пред много различни заплахи. Освен повишаващите се цени на горивата, икономическите кризи и екологичните предизвикателства, интензивното използване на морето и обозначаването на защитени територии също намаляват размера на традиционните риболовни райони.

Скорошно проучване на Фламандския институт за изследвания в областта на рибарството и земеделието (ILVO) показва, че при определени правни и технически условия в зоните на вятърните паркове може да се допускат пасивни методи за риболов и няколко техники за аквакултури. В действителност се очаква в тези зони да се развият много популации от риба и ракообразни (например лаврак, рак и омар) поради т. нар. „ефект на рифа“, който вече се наблюдава и оценява в няколко проучвания⁵¹. Това са видове, които могат да бъдат уловени по устойчив начин от малки оператори без риск от въздействие върху инсталациите за производство на енергия.

Рисковете, свързани с риболовните дейности в зоните на вятърните паркове, до голяма степен зависят от вместимостта и размера на плавателните съдове. Както е посочено в доклада, „малки, леки плавателни съдове, като тези, които се използват за пасивен риболов (обикновено <150 GT), не представляват никаква заплаха за вятърните паркове в случай на сблъсък. При плавателни съдове с вместимост над 1 000 GT рискът се увеличава“.

<http://www.ilvo.vlaanderen.be/NL/Onderzoek/Visserij/Technischvisserijonderzoek/Maripas/tabid/5348/language/nl-BE/Default.aspx> (на холандски език)

⁵¹ Petersen, J. K. and Malm, T., 2006. „Offshore Windmill Farms: Threats to or Possibilities for the Marine Environment“. *Ambio* 35(2): 75—80. („Вятърни паркове в морето: заплахи или възможности за морската среда“)

Акценти от раздела:

- > МИРГ могат да помогнат на местните общности да станат производители на енергия.
- > Всички успешни местни енергийни проекти успяват да включат местната общност в своите инициативи.
- > Съществуват различни технологии, които изискват различни условия за работа и които могат да доведат до различни видове конфликти.
- > МИРГ могат да помогнат на местните общности да защитят или да лансират своите интереси пред външни организатори на мащабни проекти.

Е. Заключение

Ако погледнем отвъд ограниченията, свързани със защитата и опазването, околната среда може да бъде източник на растеж и възможности. Растеж, който не само извлича полза от възобновяеми ресурси, но който осигурява и оценява запазването на здравословна околна среда и свързаните с нея екосистемни услуги.

Стойността на околната среда не трябва да се измерва само по отношение на паричните средства, генерирани от пряко икономическо ползване, а трябва да се вземат предвид и често недооценяваните екосистемни услуги, които обуславят устойчивостта и съществуването на всички икономически дейности.

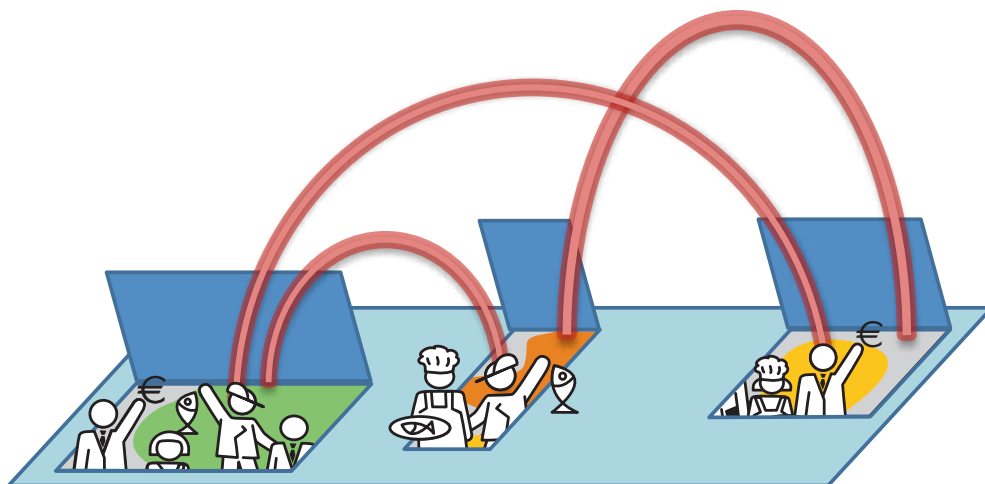
Осъзнаването на този факт предлага както възможности, така и отговорности: възможностите са свързани с отварянето на нови пътища за максимизиране на възвръщаемостта от местния екологичен капитал, а отговорностите са свързани с осигуряването на устойчивост на природните ресурси, като същевременно се насърчава зеленият растеж.

След като признаем факта, че околната среда осигурява градивните елементи за всички местни икономически дейности, ще можем да използваме екологичния капитал по потенциално най-добрия за местния район начин.

Тъй като МИРГ са многофункционални органи, овластени с определени възможности за вземане на решения, те са изключително подходящи за създаване на нова динамика и насърчаване на зелен растеж на местно ниво. В тази публикация са представени различни начини, инструменти и примери. В крайна сметка обаче от самите МИРГ зависи намирането на своя път към интелигентен, приобщаващ и устойчив растеж на базата на разумното използване и опазване на техния собствен екологичен капитал.

Фигура 5. Ролята на МИРГ при оптимизиране на ползването на ресурсите

МИРГ като свързващи звена в рамките на екосистемата на заинтересованите страни:
Отваряне/укрепване на прозорците на сътрудничеството между отделни
„ресурси/потребители/нужди“

МИРГ могат да действат на няколко нива

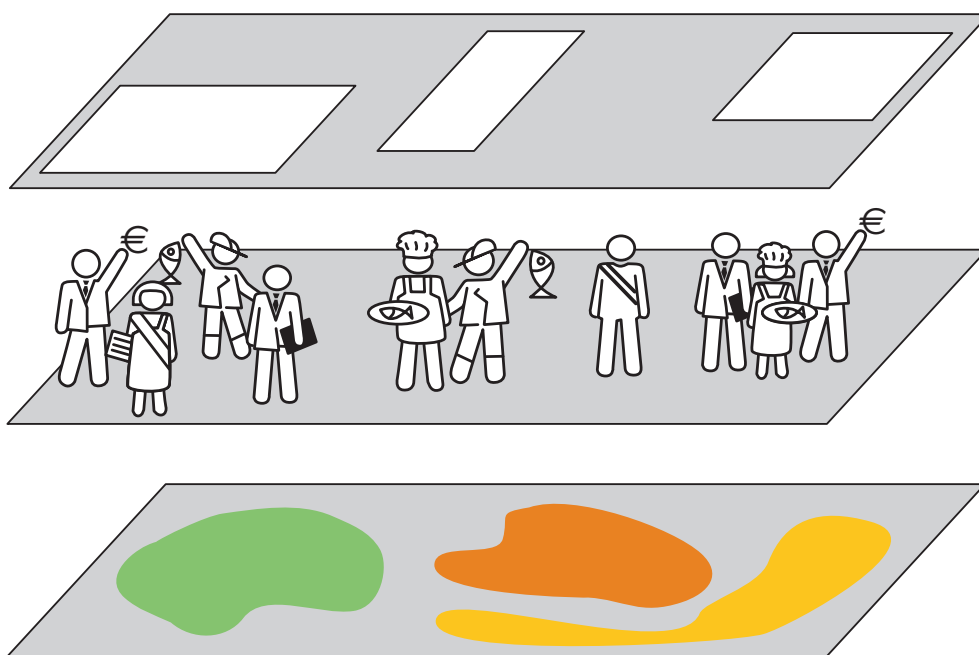
Определяне на **нуждите**

+

Определяне на **потребителите**

+

Определяне на **ресурсите**

FARNET Support Unit

Rue de la Loi 38 – B-1040 Bruxelles
T +32 2 613 26 50 – F +32 2 613 26 59
info@farnet.eu – www.farnet.eu